

JÓN HILMAR JÓNSSON

A Standardized Dictionary of Icelandic Verbs

Abstract

Traditionally, entries in dictionaries, including historical dictionaries, are organized on semantic principles, and syntactic features only play a secondary role. This holds for all wordclasses, even for verbs where syntactic information is both varied and of great importance. In this paper it is maintained that the characteristics of each wordclass should be given more attention. This is especially important in the description of Icelandic verbs, which vary structurally to a great extent, due to the complexity of the case-system and other related factors. These complexities must take a prominent place in the description given in any dictionary of Icelandic.

The Achilles' heel of large scale dictionaries, where the aim is completeness of description and authentic citations are used, is the difficulty in the retrieval of information. By treating the verbs as an independent project, and making full use of their characteristic traits, the perspective taken in SDIV differs from the traditional one. Syntax is superordinated to semantics in the description of the verb, which greatly facilitates the ease of access to information contained in each entry, as a fixed format will then suffice for all verbs.

The text of the entries in the proposed dictionary is produced by stages, based on an analysis of individual citations for each verb contained in the database. The end result, produced by the database itself, connected to the layout-program \TeX is a finished dictionary entry, needing only minor revisions.

1 The Diversity of Historical Dictionaries

A large scale historical dictionary contains a great variety of diverse information on the vocabulary represented. A reader browsing through a work of this type will often notice changes taking place in the language; new words will appear and become common and others will become anachronic and be forgotten. The reader can, given sufficient perseverance in the study of individual entries, obtain a wealth of information on changes in the use of individual words through time, both in regard to meaning and structure. If the reader is willing to immerse

himself more fully in a dictionary of this kind, he will also find that it contains additional information of a different type, e.g. information of a cultural, ethnic, stylistic, or colloquial nature.

The totality of all this information on individual entries adds up to a massive collection of data on the lexicon and its characteristic features; in itself an important contribution to linguistic and cultural history.

1.1 The All-Importance of Semantics

If truth be told it is the enormous quantity of material in itself which gives the large historical dictionaries their edge. However, the very same quality is also their Achilles' heel. Access to the wealth of information contained in these dictionaries is severely restricted and hampered as the only way of access to individual entries is through their alphabetical order. It is therefore almost impossible to search for information on the common features of various entries (cf. Jørgen Pind 1986).¹

The ease of access to information contained in the text of a dictionary is, of course, dependent on the structure of the text itself. Without overgeneralizing too greatly, it can be said that semantic principles are, traditionally, the preferred criteria used in the structuring of historical dictionaries. Information on individual features not of a semantic nature can therefore only be found under headings defined by the meaning of the word in question. The all-importance of semantics is especially apparent in the entries for nouns and adjectives, but it is also obvious in the entries of verbs, which are typically also structured according to syntactic criteria.

1.2 The Uniqueness of Verbs

The verbs, to an even greater extent than the other wordclasses, make the limiting aspects of the traditional entry of the historical dictionary immediately apparent. Search for information is made all the more difficult by the sheer mass of material contained in each individual entry. The editors are faced with the problem of describing the structural richness which characterizes this wordclass. The use of verbs is characteristically determined by syntactic features, and in every instance of use features such as transitivity and case-marking have to be taken into account, as do phenomena such as periphrastic constructions, phrasal verbs, and in the case of Icelandic, the distinction between active and middle voice.

A proper balance between syntactic and semantic characteristics is vital in any well-organized description of verbs, and it is of the utmost importance in editing the material to make full use of the inherent syntactic structure. It is worth bearing in mind that these features may eventually help the user of the proposed dictionary to find what he is looking for in the text of the dictionary.

¹The Oxford English Dictionary has now appeared in a computerized version in which there is direct access to various features of single entries and across entries (cf. Weiner 1989).

In fact it holds for all wordclasses that work is being done on the possibilities of describing each one of them in such a way that its characteristic features are reflected in the entries.

2 Data for a Historical Dictionary of Icelandic

Work on the editing of the collection of data amassed in the previous 40 years for a historical dictionary of modern Icelandic² was started at *The Institute of Lexicography (Orðabók Háskólans)*, in the beginning of the eighties. At the time there was no firm outline of how such a dictionary should be organized, and there was no existing Icelandic dictionary on which to pattern the new one. This, however, also entailed not being tied to an older model, thus gaining a fair amount of freedom in developing the methods used in the editing of the material, and in deciding what the format of the proposed dictionary should be.

The collection referred to above consists of three parts:

- The Written Language Archive: Approx. 2,600,000 citations.
- The Spoken Language Archive: Approx. 190,000 citations. (See Gunnlaugur Ingólfsson 1988 for a closer description.)
- Excerpts from unpublished dictionaries in manuscript: Approx. 90,000 citations, mainly from the 17th, 18th and 19th centuries. (See Guðrún Kvaran 1988 for a closer description.)

2.1 Two Ways of Processing

As can be seen from these figures, the sheer mass included in the collections makes it a tremendous task to edit them to a satisfactory standard, especially if information from all available dictionaries and necessary additional material from other sources is included. Therefore, bearing in mind the wish that the material should be computerized to as high a degree as possible, it was decided to proceed on the processing of the data in two different ways at the outset. The first part of the processing is making an index of The Written Language Archive in its entirety. This index, The General Index, serves as a survey of all the material in this archive, (cf. Björn P. Svavarsson and Jörgen Pind 1989, and Jörgen Pind 1989, both in this volume). The second part of the processing entails making a detailed description of a chosen part of the vocabulary, including data from all three archives.

I do not think it necessary for me to justify why the verbs were chosen as the first subject of a detailed description of our archives. The verbs are very centrally placed, both in a lexical sense, i.e. in the lexicon itself, and in a lexicographical sense, as any dictionary will show. No other wordclass gets similar attention from lexicographers; there are even special dictionaries on verbs and verbal idioms.³

²The period after 1540, i.e. from the start of the age of printing in Iceland.

³These are, roughly, of two types; valency-based dictionaries (cf. Helbig and Schenkel 1969), and dictionaries of phrasal verbs (cf. Courtney 1983).

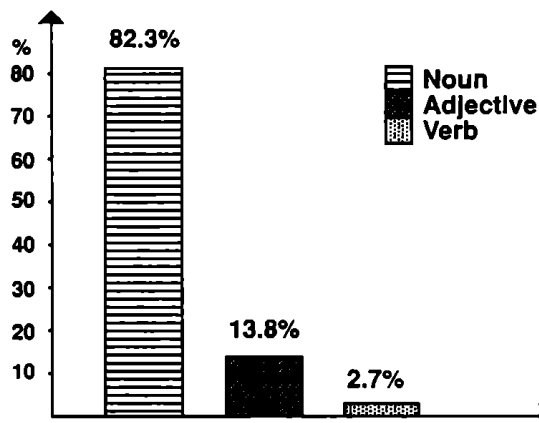

Figure 1: *The Written Language Archive: Relative Size of Word-Classes*

2.2 The Status of Verbs in the Lexicon

Let us take a look at a few diagrams showing the special status of the verbs in the lexicon. The information comes from the General Index mentioned earlier.

The comparative size of the wordclasses can be seen in Figure 1. Note the low percentage of verbs, i.e. only 2.7% of the lexicon. In real numbers this comes to about 16,000 words. For comparison it may be added that the percentage for nouns is 82.3%, or over 500,000 words.

The uniqueness of the verbs among the major wordclasses is also shown in the number of citations per verb in the archive, compared to the number of citations per word in the other wordclasses, as illustrated in Figure 2. Words which occur in only *one example* are the least common in the verbs, whereas

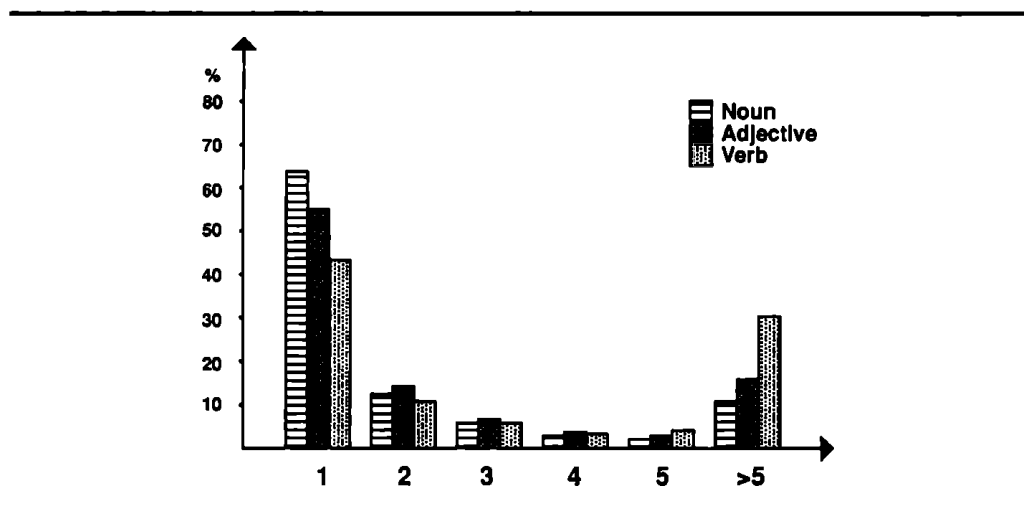

Figure 2: *The Written Language Archive: Number of Citations per Lexeme*

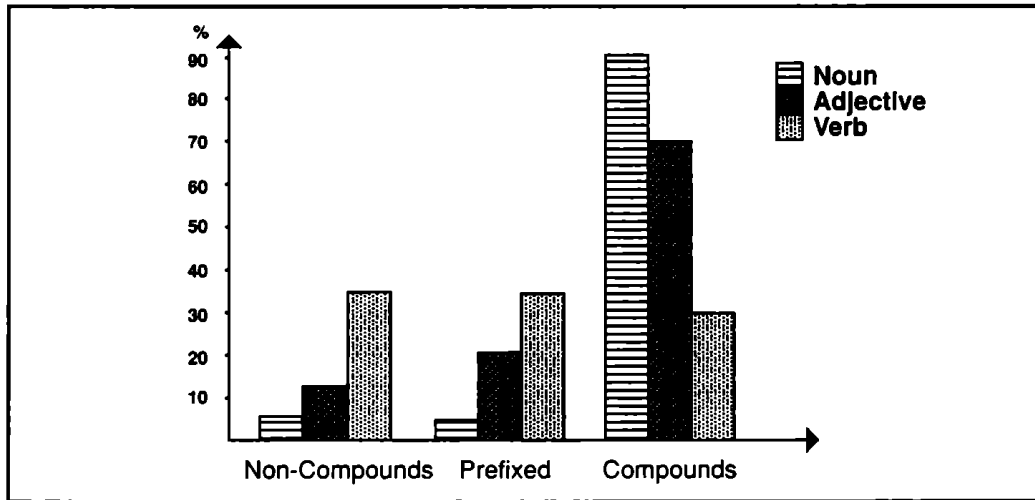

Figure 3: The Written Language Archive: Types of Word-Formation

words occurring in *more than five examples* are more common in verbs than in the other wordclasses.

This is also connected to a different distribution of types of *word-formation*. The verbs as a wordclass consist to a large extent of non-compounds, the percentage of *compounds* being lowest in the verbs, compared to other wordclasses, as shown in Figure 3.

The verbs are also relatively stable in comparison to the other wordclasses when it comes to the *age distribution* of the examples. This is shown in Figure 4. A relatively high percentage of the verbs is attested both with citations from the 16th century and from the 20th. On the other hand, a relatively low percentage of the verbs is only attested in the 19th century or in the 20th.

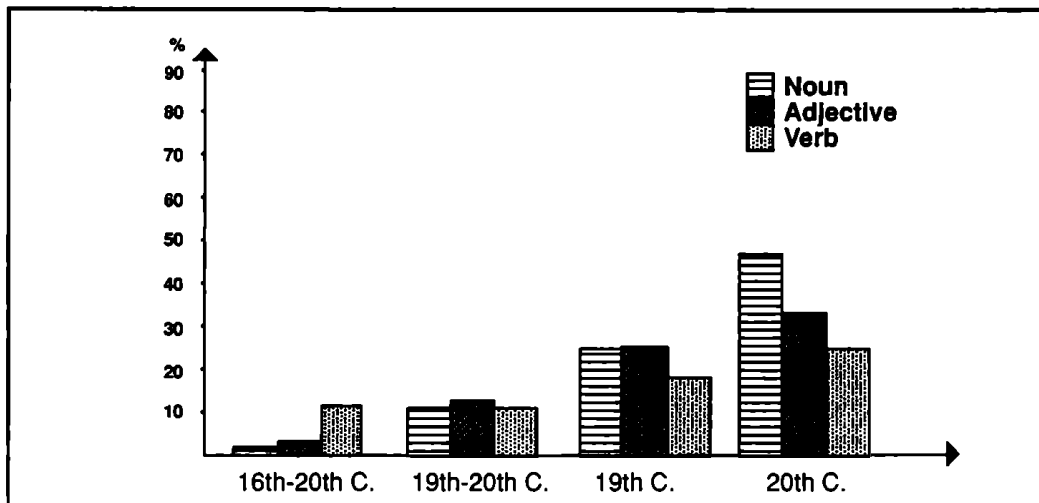

Figure 4: The Written Language Archive: Age Distribution

2.3 Analysing the Data

Right from the beginning the intention was to use archives themselves as a direct source of the structure and format of the actual entries in the dictionary. There were many reasons for this. The production of a fully-fledged dictionary of a preconceived type was not the only purpose of the project. In reality the purpose was threefold:

- Describing a number of lexicological and lexicographical features of each individual verb.
- Producing a dictionary text of a standardized format as end result of the analysis.
- Making it possible to search for different lexicological features across a number of verbs.

By starting with a detailed analysis which in itself was not dependent on the actual format the entries of the dictionary were proposed to have, there was ample time to decide what that format should finally be.

I want to stress the following points to show the importance of using the actual citations as the base of the analysis:⁴

- The context is vital for the understanding of the word-forms and their use.
- The citations show historical development.
- Both the analysis and the description must be based on actual language use, i.e. attested examples.

2.4 The Data in the Three Archives

Before coming to the analysis itself, I would like to stress the main characteristics of the different archives in the collection.

The citations in the Written Language Archive characteristically show words in context, thus showing the actual use of the word, inflections, syntactic structure, etc. As a rule, the meaning has to be inferred from the context.

The material in the other archives is of a different kind. The words are usually not given in context, and consequently information on language use is missing. Characteristically the meaning of the word is given, often taking the form of a definition, but information on cultural and historical aspects is sometimes included.

⁴This method is gaining ground among lexicographers working on modern languages, see Fox 1987.

3 The Analysing Process

Now I will return to the analysis itself, and its different stages. Information on the computerization can be found in the papers by my colleagues, Jörgen Pind and Björn Þ. Svavarsson (this volume). Let me just mention that the database being used is *Revelation*, in the new and improved version from 1987, *Advanced Revelation*. Initially, the database was only running on a single terminal, but in 1986 three more were added. The lay-out of the text of the dictionary entries is made by using the lay-out programme \TeX .⁵ We are now in the process of reworking the programs used for the analysis in order to switch operating systems from MS-DOS to UNIX.

3.1 The Seven Stages of Analysis

The analysis itself proceeds in stages, taking the Written Language Archive as a starting point. The order of the fields (or slots where different items of the analysis are placed) is structured in such a way that the analysis is done by steps, from the initial processing up to the production of the completed dictionary entry. This step-by-step method has many advantages:

- Each step provides additional data which can be used in sorting and analysing in the following stage.
- At each stage of the analysis the data from the previous stage is used (and corrected).
- A substantial amount of information is available for use at an early stage of the analysis.
- Division of labour between personnel working on the project is relatively easy.

There are seven basic steps in the analysis, as illustrated in Figure 5 on the following page. The first step entails registering the actual citations and their source. The second step concentrates on the morphological structure of the word. The third step handles syntactic structure and contextual information. In the fourth step the citations are analysed semantically and definitions are formulated. The fifth phase involves the sorting of the semantic information in the preceding stage, and ordering of definitions. The sixth stage contains cross-references between related variants. This applies to two fields, *idioms* and *meaning*. In the seventh and last stage the actual lexicographical relevance of individual citations is estimated, i.e. whether the citation should be included in the completed entry or not. The first three stages set themselves apart by the fact that each citation can basically be analysed by itself, without recourse to other citations. In the subsequent steps the analysis is, to a large extent, based on comparizon between citations.

⁵Cf. Jörgen Pind, this volume.

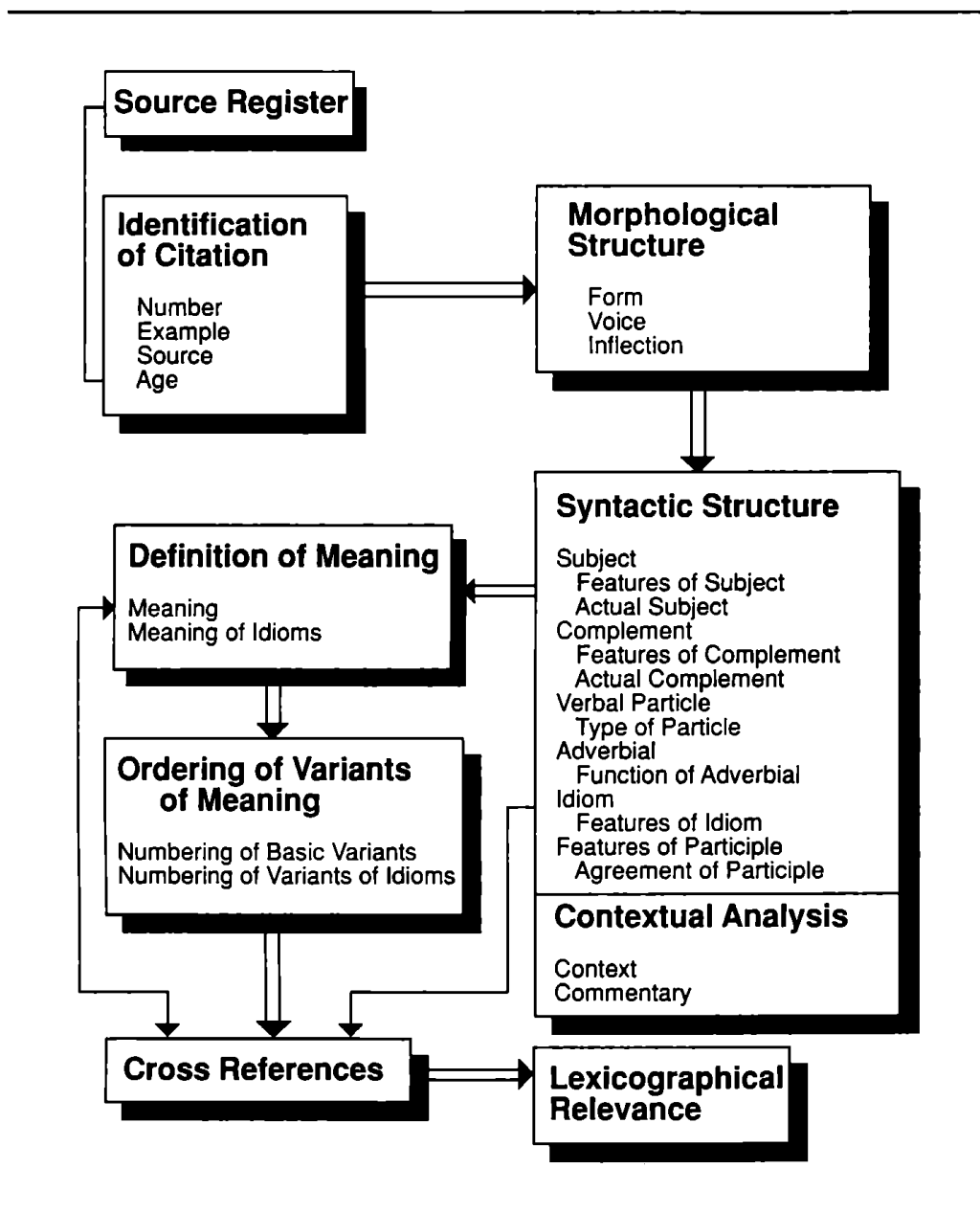

Figure 5: *Process of Analysis*

The data for the first step of the analysis, and the normalized form of the verb in the second step, is not keyed directly into the database, but entered by using an editing program and then transferred mechanically to the database. After that the analysis is done on two separate screens, the *structural analysis* on one, and the *semantic analysis* on another.

3.2 The Different Fields in the Analysis

A few comments on the information included in different fields. (I will return to the most important fields in connection with the structure of the database later.)

Form. The actual form of the verb in the citation is given with normalized spelling.

Age. Each century is divided into three parts (e.g. early, middle & late 16th C: *f16, m16, s16*). In case of uncertainty in dating, longer periods can be given (e.g. *ms16, 18, s19f20*). Most of the dating is done mechanically by running a program which contains the short forms of sources used in the database, combined with the age of each source.

Voice. Three structural features of importance in the organizing of the entry are distinguished. These are the *active* and *middle voice*, and also *non-structural participles*.

Inflection. Marking of morphological categories, i.e. *active/passive, mood, tense, number, and person*.

Subject. Description of the part of speech in the subject position. *Personal* and *impersonal* subjects are distinguished, and the former are classified according to the case in which they appear. (Icelandic has oblique subjects, as well as nominative ones.)

Classifying features of subject. Used for the distinction *+/- alive*. This field is also used to specify the instances of *complement clauses* or *infinitive constructions* in subject position.

Content of subject. The actual word in subject position is named.

Complement. Description of the syntactic item in complement position.

Classifying features of complement. *Clausal complements* or *infinitive constructions* in object position are specified.

Content of complement. The actual word in complement position is named.

Verbal particles. Adverbs or prepositional phrases forming phrasal verbs.

Type of verbal particle. The particles are divided into *adverbs* and *prepositional phrases*.

Content of prepositional phrase. The actual prepositional phrase following the verb is named (if the verb is considered to be a phrasal verb).

Adverbial. Adverbials not of a phrasal nature.

Function of adverbial. Distinction of adverbials of place, time, etc.

Idioms. Idioms in which the verb in question occurs.

Features of idioms. Proverbs are specially marked.

Features of participles. Non-structural participles are marked as having verbal, adjectival, or adverbial characteristics.

Agreement of participle. This field contains the word with which the participle is in agreement.

Context. Citations of *poetry* or *proverbs* or containing *synonyms* are marked for these features.

Commentary. Commentary on language use or other matters of grammatical or general interest (e.g. explanations, folklore, etc.).

Ordering of variants of meaning. Variants of meaning within the same structural heading are numbered.

4 Organization of the Dictionary Entry

We now come to the *dictionary text* and the *organization of the entries* themselves. In the following part of this paper I will refer to the sample text in the appendix.

4.1 The Content of the Entry

We can begin by sketching the material which must be contained in the text of each entry, independent of the organization of the entry as such. These are the most important points:

- A description of meaning, based on an ordered list of variants of meaning.
- A description of the syntactic structure of the verb.
- A description of inflection.
- Occurrence, i.e. attested examples of (and commentary on) the use of individual forms.
- Age, i.e. dating of individual variants (and forms).

4.2 Principles of Organization

Bearing in mind the wish to organize the material in a user-friendly manner, we feel the following principles should be adhered to:

- The description should give a clear picture of the most important characteristic features of each word.

- The reader should be able to find what he is searching for without too much effort.
- If related information occurs in different places in the text, cross-references must be provided.
- The organization of the entry should make use of the average reader's knowledge of grammatical descriptions and prior experience of dictionaries.
- Obscure and complicated systems of symbols should be avoided.

The purpose of the third principle is providing a bridge between the first two. In case of the last two principles, a great importance is placed on the fact that all headings and classificatory features should appeal directly to a common knowledge of grammar and be in accordance with previous experience of using dictionaries which one has to assume the average reader to have. Going beyond surface structure in analysing the examples is quite risky, and can easily make retrieval more difficult for the average reader. (See Zöfgen 1985 and Sinclair 1987.)

4.3 Syntactic vs. Semantic Organization of Entry

In a comprehensive dictionary of the kind we are talking about, both semantic and syntactic characteristics of the material being described must be accounted for. The prerequisite for doing this successfully is making the relation of meaning and form clearly apparent in the text. Traditionally the dictionary entries are semantically organized.⁶ Only rarely are the entries organized according to syntactic factors, but an interesting example of this kind, with a commentary, can be found in Bergenholtz and Mugdan 1984, and in Mugdan 1985. See also Carstensen 1985.

4.4 Superordination of Syntactic Structure

In this present project, we have chosen to use syntactic structure as the framework on which the description is based, consequently placing the semantic description in a subordinate position. This kind of organization is fully in accordance with the most natural way of step-by-step analysis, where the semantic analysis does appear right at the end and is based on the foregoing syntactic analysis. There are, however, other reasons for choosing this type of organization of the entry:

- A general commentary on syntactic structure in the introduction or head of each entry is insufficient.
- Syntactic features are shared by groups of verbs, i.e. the verbs can be classified according to the structures in which they appear.

⁶See Atkins, Kegl, and Levin 1988 for a treatment of the relation of meaning and form in the organizing of verbal entries in dictionaries. See also Jón Hilmar Jónsson 1985 and 1988:138–140 for information on these factors in Icelandic dictionaries.

- A structurally based framework makes searching for individual constructions or occurrences easier.
- Semantic descriptions are to a large extent based on syntactic structure.
- The semantic descriptions are made more explicit when based on given syntactic structures.
- Semantic descriptions tend to be subjective to a greater degree than syntactic ones. They are, consequently, more liable to be idiosyncratic or inconsequent.

4.5 The Hierarchy of Organization

Superordinating the syntactic features to the semantic ones does not, however, by itself complete the decision-making on how to organize the material. One still has to decide which elements are to be included in the description and how these are to be ordered. There are, all told, nine fields which serve to define the organization of the text of the entry, giving the following hierarchy:

The Hierarchy of Classifying Fields:

1. Lexicographical Relevance
2. Voice
3. Subject
4. Complement
5. Verbal Particles
6. Variants of Meaning
7. Idioms
8. Variants of Idioms
9. Age

4.5.1 Syntactic Fields

Let us take a closer look at the superordinate syntactic fields:

Within the field marked VOICE the order in which the features are listed is *active, middle voice, perf. participle, pres. participle*. In the field marked SUBJECT the *personal subject* (in the order *nominative, accusative, dative, genitive*) precedes the *impersonal subject*.

The field marked COMPLEMENT mainly provides information on transitivity and case-assignment. In this field there is a great amount of variation which produces a corresponding profusion in the structure of the text of the entry. The same applies to the field marked VERBAL PARTICLES:

O = Object
 a = Accusative
 b = Dative
 c = Genitive

1 = -Alive
 2 = +Alive
 3 = Reflexive

Complement	Particle	Examples
∅	∅	gráta
∅	á	vinna á
∅	á a1	minna á e-ð
∅	á a2	ganga á e-n
∅	á a3	reyna á sig
∅	á b1	vinna á e-u
∅	á b2	vinna á e-m
∅	á b3	sitja á sér
Oa1	∅	lesa e-ð
Oa1	til	tína e-ð til
Oa1	til c3	taka e-ð til sín
Oa1	við a1	bera e-ð við e-ð
Oa1	við a2	tengja e-ð við e-n
Oa1	við a3	skilja e-ð við sig
Oa1 Ob1	∅	svipta e-ð e-u
Oa2	∅	berja e-n
Oa2 Ob1	∅	ræna e-n e-u
Oa3	∅	raka sig
Ob1	∅	kasta e-u
Ob2	∅	hrósa e-m
Ob2 Oa1	∅	gefa e-m e-ð
Ob3	∅	skemmta sér
Oc1	∅	iðrast e-rs
Oc2	∅	gæta e-s
Oc3	∅	skammast sín

Table 1: Structural Types (Complement + Particle)

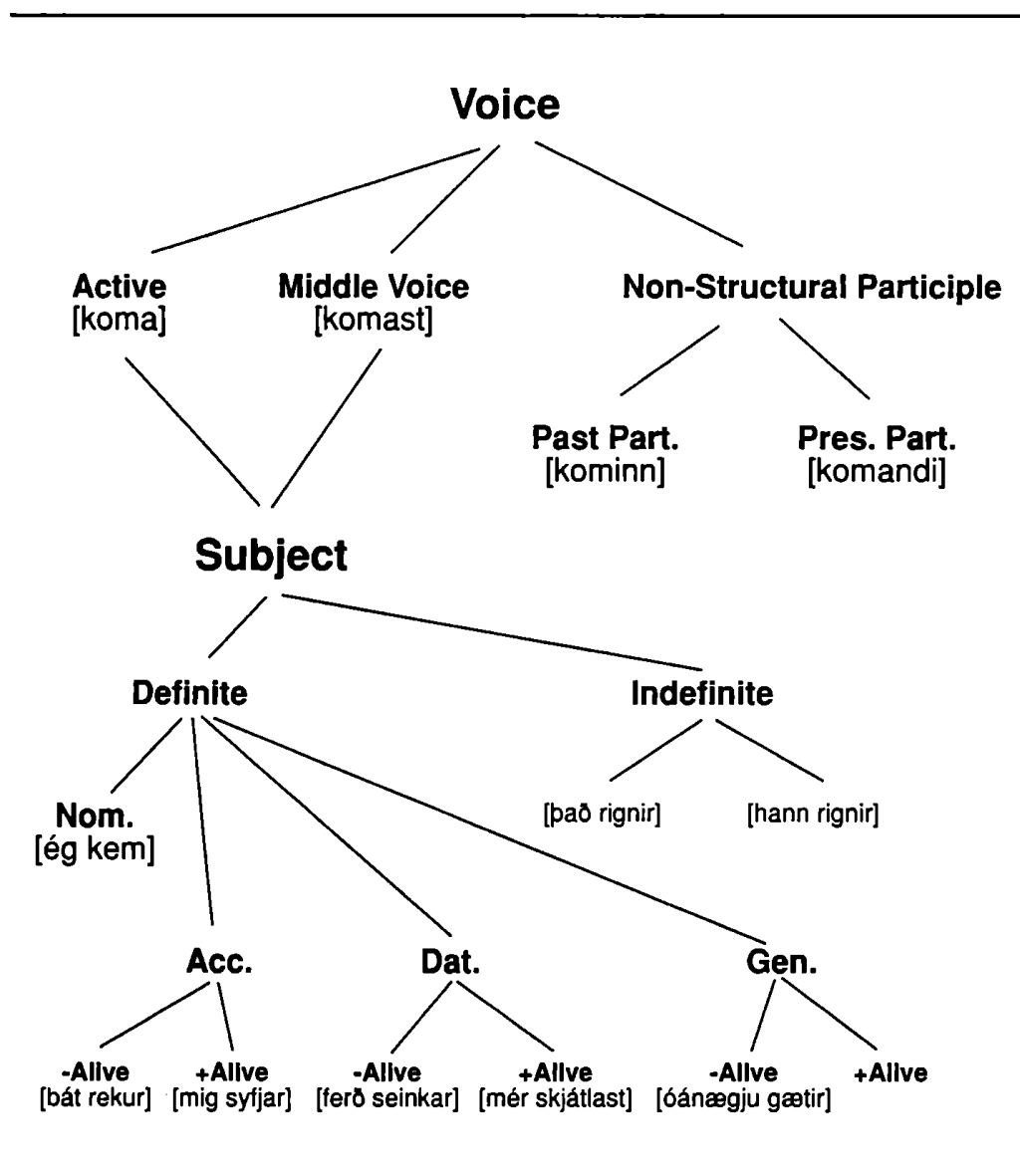

Figure 6: *Basic Structuring of Dictionary Entry*

4.5.2 Semantic Fields

After the text has been organized according to these four syntactic fields, the semantic descriptions follow. The internal ordering of semantic variants is specified in the field **VARIANTS OF MEANING**. This field specifies numbers of variants, which are directly followed by definitions of meaning, placed in the field **MEANING**. The definitions are always construed so that they correspond to the structural heading under which they appear. Square brackets are used to supply additional details on meaning not indicated by the structural heading or to specify variants of meaning with limited reference. The variants of meaning are

always numbered independently within each part of the superordinate syntactic structure.

4.5.3 Idioms

After the fields dealing with the meaning are completed, we come to IDIOMS. When dealing with idioms it is necessary to start by deciding whether the idiom should be placed under one of the numbered variants of meaning described above or placed directly under the structural heading. If more than one idiom occurs within one numbered variant of meaning, these are placed in alphabetical order.

4.5.4 Meaning of Idioms

After entering the idioms themselves, these are ordered by the use of the field VARIANTS OF IDIOMS, where different variants of meaning within each idiom are ordered. The next step is giving definitions of the idioms. A large number of idioms which are placed under basic definitions of meaning is given without separate definition of meaning of the idiom itself. The last part of the classification is sorting the citations within each category according to age. The citations are listed chronologically under each heading.

4.6 Heads

In most dictionaries the most characteristic features of each entry are given as an introduction after the headword itself, before coming to the actual description. In Icelandic dictionaries it is customary to devote this space to information on inflections, but it is also quite common to give some syntactic information at the outset.

The introductory description, which I will call the *verbal head*, is placed within a square frame. The main feature of the verbal head is a description of inflection. Firstly, information on the paradigm of the verb is given, i.e. strong vs. weak verbs, and stem allomorphy. Secondly, deviations in inflections occurring in the citations are given, at the editor's discretion.

In addition to this morphological information, the head also contains the number of citations for the verb in question, both the complete number in the database, and the actual number used as examples in the edited entry.

4.7 Cross-References in the Margins

The organization of the entry as such is not difficult to grasp and make use of, but searching for material not inherently classifiable under the fields described above does, of course, cause some problems. Therefore, definite measures have been taken to make this kind of information easily visible in the text. This has been done by placing notes in the margins, providing additional information. The use of the keys can be divided into three parts:

1. Comments on specific context or use.
 - Language use or register.
 - Proverb.
 - Grammar.
 - Folklore.
 - Explanation.
 - Synonym.
2. Interesting inflectional variants, giving period of occurrence.
3. Cross-references
 - of variants of idioms (lower-case letters).
 - of similarity of meaning (upper-case letters).

The cross-references between related variants are made by marking the variants with the same letter. An arrow, which can take any one of three forms, is placed next to this letter. An arrow pointing downwards refers the reader to one or more related variants occurring later in the description of the verb. An arrow pointing upwards refers to variants occurring above. The third type of arrow points upwards and downwards at once, indicating multiple occurrences of variants.

5 The Project in Progress

As I said in the beginning, the motives behind this project are both of a lexicological and lexicographical nature. In reality, though, the actual text of the proposed dictionary has gradually come to play a more and more central role as the work on the actual format of the entries has been developed and a standard for a historical dictionary of Icelandic verbs has been decided upon.

Let us conclude by taking a look at the main features of the type of entry we have developed, paying special attention to the points which differ from the traditional approach in historical dictionaries:

- The description of each lexeme is directly based on authentic examples.
- Full and emphatic use is made of the unique characteristics of the verbs as a wordclass.
- The organization of entries is fully standardized (to fit a given structure).
- There are multiple ways of accessing the information contained in the text.

Approximately 200 verbs have been analysed so far, to different degrees of completion. Among these are most of the really complex (and large scale) verbs.⁷ According to our plan, the next stage of the project is producing a trial leaflet containing the entries of a few verbs (ca. 10) and a detailed description of our working model and the principles on which the work is based. The idea is to produce this next year. The long-term plan is producing and publishing a complete dictionary of Icelandic verbs in the next ten to fifteen years.

Concurrently with the editing of the historical dictionary, we hope to be able to make the information contained in the database directly available for research on the lexicologic and lexicographic features registered in the process of analysis. This is of great importance in the editing itself, i.e. in maintaining cohesion between and comparizon of individual entries. A fascinating by-product, however, is a multitude of new possibilities of research in the field of lexicology.

References

- Atkins, Beryl T., Judy Kegl, and Beth Levin. 1988. Anatomy of a Verb Entry: from Linguistic Theory to Lexicographic Practice. *International Journal of Lexicography* 1:84–126. Oxford University Press, Oxford.
- Bergenholtz, Henning, and Joachim Mugdan. 1984. Grammatik im Wörterbuch: von *Ja* bis *Juz*. *Germanistische Linguistik* 3–6:47–102. Georg Olms Verlag, Hildesheim.
- Björn Þ. Svavarsson and Jörgen Pind. 1989. Database Systems for Lexicographic Work. (This volume.)
- Carstensen, Broder. 1985. Von *Ja* bis *Juz* ohne *Tollerei*: Bergenholtz/Mugdans grammatisches Wörterbuch. H. Bergenholtz and J. Mugdan [eds.]. *Lexikographie und Grammatik. Akten des Essener Kolloquiums zur Grammatik im Wörterbuch 28.–30.6. 1984*:175–186. Max Niemeyer Verlag, Tübingen.
- Courtney, Rosemary. 1983. *Longman Dictionary of Phrasal Verbs*. Longman Group, Harlow, Essex.
- Fox, Gwyneth. 1987. The Case for Examples. J. Sinclair [ed.]. *Looking up. An Account of the COBUILD Project*:137–149. Collins, London.
- Guðrún Kvaran. 1988. Sérsofn Orðabókar Háskólans. *Orð og tunga* 1:51–64.
- Gunnlaugur Ingólfsson. 1988. Söfnun Orðabókar Háskólans úr mæltu máli. *Orð og tunga* 1:65–72.
- Helbig, Gerhard, and Wolfgang Schenkel. 1969. *Wörterbuch zur Valenz und Distribution deutscher Verben*. Bibliographisches Institut, Leipzig.
- Jón Hilmar Jónsson. 1985. Íslensk orðabók handa skólum og almenningi. Ritstjóri: Árni Böðvarsson. Önnur útgáfa, aukin og bætt. Reykjavík, 1983. [Review.] *Íslenskt mál* 7:188–207.
- Jón Hilmar Jónsson. 1988. Sagnorðagreining Orðabókar Háskólans. *Orð og tunga* 1:123–174.

⁷The most voluminous verbs in The Written Language Archive are *taka* (4,099 citations), *ganga* (3,550 citations), *koma* (3,373 citations), *leggja* (3,281 citations), *bera* (2,675 citations), and *standa* (2,418).

- Jörgen Pind. 1986. The computer meets the historical dictionary. *Konferensdokumentation NordDATA 86*. Band 2. 83–88. Stockholm.
- Jörgen Pind. 1989. Computers, Typesetting, and Lexicography. (This volume.)
- Mugdan, Joachim. 1985. Pläne für ein grammatisches Wörterbuch. H. Bergenholtz and J. Mugdan [eds.]. *Lexikographie und Grammatik. Akten des Essener Kolloquiums zur Grammatik im Wörterbuch 28.–30.6. 1984*:187–224. Max Niemeyer Verlag, Tübingen.
- Sinclair, John. 1987. Grammar in the Dictionary. J. Sinclair [ed.]. *Looking up. An Account of the COBUILD Project*:104–115. Collins, London.
- Weiner, S.C. 1989. Editing the OED in the Electronic Age. *Dictionaries in the Electronic Age*:23–31. Fifth Annual Conference of the UW Centre for the New Oxford English Dictionary. Proceedings of the Conference. Oxford University Press, Oxford.
- Zöfgen, Ekkehard. 1985. Definitionswörterbuch kontra Valenzwörterbuch. Zur lexikographischen Darstellung der Verbsyntax aus pragmatischer Sicht. H. Bergenholtz and J. Mugdan [eds.]. *Lexikographie und Grammatik. Akten des Essener Kolloquiums zur Grammatik im Wörterbuch 28.–30.6. 1984*:130–158. Max Niemeyer Verlag, Tübingen.

Institute of Lexicography
University of Iceland
101 Reykjavík
Iceland

Appendix

On the following pages is a sample entry from the *Standardized Dictionary of Icelandic Verbs*.

berja

berja

berja v., barði – barinn (barður);

655 dæmi alls;

dæmi í texta: 428

BERJA: ■ 1. *slá, veita högg* s17 *Hesturinn Al
barde og hesturinn slo. (Ífk. IV, 184); „Ekki þjóðtrú
mátti berja kringum sig með svipu eða öðru keyri. Það féldi frá manni allar góðar verur.“ (Tms. (Árn.)); „Lundi kemur á skot. Þá slær hann [o: veiðimaður] háfnum á eftir honum. Þetta er kallað að berja, lemja eða slá.“ (Tms. (Vm.eyjar)); *berja hæl og hnacka brjótast ákaft um* n18 Þott hun [o: veröldin] velltest umm / og berie Hæl og Hnacka. (VidPost. I, 199); *berja í nestið vera í andarslitrunum, vera að dauða kominn* (Tms. (Sudvesturl.)); „Talað var um að berja nestið, en oftast var þó talað um að berja í nestið. Ég hugsa að þetta hafi verið dregið af því að harðfiskur var mikið notaður þegar farið var í langferð. Við skildum þetta svo að hér væri verið að berja í síðustu langferðina.“ (Tms. (Grindavík)). ■ 2. *mylja [tað til áburðar á túni]* s18 er og B1
[sleggja] naudsynleg til að beria aa tunum med. (OOIUrl., 9); s18n19 *adallinn kvasast ef hann fer / út á tún að berja. (MSLjódsm., 102); m19 Gudda ráðskona var úti á túni að berja. (BGröndRit. II, 44); s19 Þar sem túnin eru sléltari, aka menn venjulega mykjunni á máli hverju út á túnin (til þess betra verði að berja segja menn). (Skuld. 1880 nr. 102, 19); s19 er það víða síðr að klína blautri mykjunni, undir eins og hún kemur úr fjósinu, út yfir þúfnakollana, og láta hana liggja þannig, þangað til farið er að berja. (Skuld. 1880 nr. 102, 18); m20 haltu áfram að berja og vertu ekki að glápa úti loftið, sagði eldri bróðirinn, þeir stóðu á túninu og börðu. (HKLSjfolk., 343); s20 Svo var á vorin unnið á með kláru, barið og strokið jafnt úr mylsnunni, sem vannst vel. (GPLundStarfsh., 35); *berja á túni* m19 berja á túni glebas subigere. (Lbs3074to.); m20 var farið að berja á túni, þ.e.: taðið var mulið með klárum, og mylsnan breidd yfir túnið. (Breiddæla., 89); *berja á velli* s18 *Alla vorsins úti stund, /

er eg á velli að berja. (Gamkv., 73); m18 Eg skýring
Ber á Velle (tune) occo. (JÁLbs2244to., 93); m20 Byrjað var að berja á velli vorið 1871. (JSigSig., 73). ■ 3. *knýja á ([dyr] með höggum)* C1
s16 Eg sef / enn mitt Hiarta vaker / Það er mijns Vinar Raust / sem þar ber. (Ljód. 5, 2 (GP)); n17 með þui að þu sialfur aminner mig / þa vil eg leita og bidia og beria. (MollMed. K, 7r); m19 geingu þeir að dyrum og börðu. (JÁPj. II, 181); m19 heyrði hún að það var barið. (JÁPj. I, 281); m19 sagðist [hann] ekki hafa þorað að fara til dyranna, en vist hefði einhver barið. (JÁPj. II, 476); m19 Þegar þeir eru búnir að berja kemur nokkuð rosinn maður til dyra. (JÁPj2. V, 320); m20 *Það var eitt kvöld að mér heyrðist hálfvegis barið. (JHelgLand., 25); *berja að dyrum* m19 Þar barði eg að c1
dyrum. (JÁPj. II, 38); m20 Ég var búinn að klappa á hurðina fyrir æðitíma. Nú vildi eg reyna hitt, að berja að dyrum. (GFRit. II, 250); s20 Það er ósvinna að berja að dyrum þjóðh.
í Færeyjum. (JÁrnVeturnóttak., 28); *berja á dyrum* m19 Einar barði á dyrum. (JÁPj2. IV, 156); m19 Hann ber á dyrum. (JÁPj2. IV, 425); m19 Um nóttina er barið á dyrum og er sagt að sýslumaður sé þar kominn. (JÁPj2. III, 502); *berja til dyra* s19f20 óðara en varði c1
var hann kominn að garðshliðinu og barði til dyra. (MJSherl. I, 290). ■ 4. *róa (kröftuglega) á móti veðri/vindi* s19 er veðrið lítið lægði, börðu þeir úr eyjunni. (FrEggFylg. II, 116); r20 Ætlaði ég þá að láta karlana berja og tókum við saman seglin. (SvbEgFerð. II, 464); m20 Varð hann þó að 'berja' klukkutímum saman ... þar til að hann komst 'undir vind', þ.e. þangað til að hægt var að nota seglin. (JóhBárðÁr., 92); m20 svo að ekkert var annað að gera en að fara að berja í land aftur. (ÞJForm., 80); m20 Hann [o: formaðurinn] taldi ómögulegt að berja til baka á móti veðrinu. (Ársrísf. 1959, 156); m20 við höfðum barið hvíldarlaust utan úr Bolungarvík allan daginn. (Ársrísf. 1959, 160); m20 barði ég á bátinum ... inn á Þingeyri. (Ársrísf. 1961, 189); m20 Þótt sjór væri tipplouttur ... fóru flest róðraskip að berja fram í djúp. (Sudurn., 319); m20 Svo börðu fedgarnir af alefli gegn veðurofsanum í bátskelinni. (KristmGMorg.,

berja

berja

180); *æ20* Nú berjum við saman á móti veðrinu heim. (JóhHSkált. 19); *æ20* Það gat tekið sex klukkustundir að berja inn fjörðinn. (JóhHSkál. 37); *berja* að landi *m19* hann ... fór svo að berja að landi, gekk þá mjög litid. (Ísl. 3, 119); *berja* til lands *m20* Tóku þeir nú að berja til lands, en sáu skjótt, að hriðrak. (EGuðmNýttSagn., 63); *m20* var þá orðið svo hvasst, að þeim þótti ekki ráðlegt að sleppa landinu, felldu því seglið og börðu til lands. (JHermBejóm. I, 47); *m20* Engin leið var að berja til lands með árum. (Ársrísf. 1962, 11); *berja* til lendingar *m20* hefur mörgum sjómanninum orðið erfið raun að berja til lendingar. (JHermBejóm. I, 17); *m20* Gengu þeir síðan allir á skip með Tómasi og börðu til lendingar í Skeri um kvöldið. (JHermBejóm. II, 80). ■ *5. slá [gras við óhagstæð skilyrði]* *E1* *ñ18* Engjar eru öngvar, nema hvað barið er úr forræða slóum. (Jardab. VII, 229); *ñ18* Engjar öngvar, nema hvað barið er á fastalandi í peningabeit. (Jardab. V, 46); *ñ19* Sláttumenn voru að reyna að berja úr hagbeitarmóum ... hingað og þangað. (Ísaf. 1886, 146). ■ *6. [vél:] hafa höggkerndan gang* *m20* Vélin í gamla Fordinum var farin að berja. (WilsonGrá., 144).

berja á: ■ *1. mylja [tað til áburðar á túni]* *B1* *ñ17* *ñ18* að berja á og ausa tún. (Ann. V, 166); *ñ20* var barið á með verkfæri, er kallað var klára. (Blanda. IV, 213). ■ *2. krjúja á [dyr]* *C1* *ñ17* beried a / og fyrer ydur skal verda vpploked. (Spangencat. Ee, Iv).

berja á *e-ð*: *slá* á *e-ð*, *láta högg dynja* á *e-u* *m16* bardi hann a sitt briost og sagdi *A1* Guð vertu mier syndugum líksamr. (Lúk. 18, 13 (OG)); *ñ16* Saunguararner þeir ganga fyrst framm vndan / þar næst Spilmennerner medal Meyanna / sem a Bumburnar beria. (Sálm. 68, 26 (GP)); það er eins og að berja á bjargið [*e-af*] er algerlega árangurslaust *m20* En það *d1* fór allt á eins leið og var eins og að berja á bjargið — steinhljóð og dauðabögn. (GFrRit. VI, 218).

berja á *e-m*: *lumbra* á *e-m*, *jafna* um *e-n*, *veita e-m* *harða ráðningu* *m19* Sendir nú *A1* Jústianus keisari Belisarius til Ítalíu þess erindis að berja á Austgotum. (MelMíð., 7);

m19 Hann bardi á Filisteum allt til Gesa. (2Kong. 18, 8 (1841)); *ñ19* hann hafði meðal annars barið á manni og leikið hann illa. (Skírn. 1870, 71); *ñ19* og ekki tók hann nærri sér á Hafnarárum sínum, þegar hann var við öl, að berja á Danskinum, sem löndum þá var sumum títt. (Sunnf. V, 20); *ñ20* og gerðu ýmist, að þær greiddu óvinunum atlögur eða þá börðu á mönnum sínum, er illa gengu fram. (TacGerm., 40).

berja í *e-ð*: *beina höggi* að *e-u*, *láta e-ð verða fyrir höggi* *berja* í *borðið mótmæla* *A1* *kröftuglega* *m20* Við getum nú haft völdin samt, ef við höldum hópinn og berjum í borðið. (GFrRit. III, 206); *berja* í *bresti (e-rs)* *afsaka* *e1* *e. breiða yfir ágalla (e-rs)* *m19* og er ekki til neins að berja í þá bresti. (Þjóð. 1853, 156); *m20* Og þótt Arnljótur Ólafsson berji í bresti þjóðkirkjunnar með Kaupahéðni og Jóni Helgasyni. (GFrRit. VI, 89); *berja* í *brestina* *e1* *a. slá í brestina til að dylja þá* *ñ19* *ñ20* og há rennismiðurinn ... fór nú að berja í brestina og sýna hvernig fara ætti með kvistina, umflýja sprungur og jafna ávalann. (MJSherl. III, 55); *ñ20* Fljótlega ... fóru fjárhúsin þar að segja af sér sakir fúa í viðum. Sveinn reyndi auðvitað að berja í brestina og teija fyrir algeru hrúni. (RGSnæSkáld., 61); *b. afsaka e. breiða yfir ágalla e-rs* *ñ18* *ñ19* þá gæti eg kannske barið eitthvað í brestina. (GVidBr., 101); *m19* Rask bardi aptur í Brestina og forsvaradi það sem ecki lét sig forsvara. (SafnF. XIII, 197); *m19* Englendingar hafa með öllu móti reynt að berja í brestina fyrir þeim [o: Tyrkjum]. (Skírn. 1864, 91); *ñ19* en hann er með okkur svo, að hann er alltaf að berja í brestina. (JSBréf., 178); *ñ19* Herra Tryggi vill ... berja í brestina að því, er Gránufjelagið snertir. (Þjóð. 40, 101); *ñ20* Væntum vér, að góðir menn taki viljann fyrir verkið og berji í brestina. (Ársrísf. 1966, 50 (1923)); *ñ20* að láta mistökkin ekki endurtakast, heldur reyna að berja í brestina. (ThArnHest., 340); *m20* Þú tekur svari hans og reynir að berja í brestina. (GuðrLDal. I, 145); *berja* í *brestina* á *e-u* *afsaka e. breiða yfir* *e1* *ágalla e-(r)s* *m19* Hinn virðuglegi konúngkjörni varapingmaður andlegu stéttarinnar hefir haft mikla fyrirhöfn fyrir að berja í brestina á

berja

konungsfrumvarpinu. (Alþ. 1849, 863); ^{s19} Er mikið drengilegra að játa það og kannast við það, enn að vera að berja í brestina á gjörðum sínum. (Fróði. 1883, 40); berja í vænginn *hafa* ^{FI} *afsakanir í frammí* ^{s19} Í sama streng tóku þeir Jón ... og Benedikt ... en Halldór ... barði heldur í vænginn. (Ísaf. 1885, 115); það er eins og að berja í stein(inn) [*e-adj*] er *algerlega* ^{d†} *árangurslaust* ^{s19} en það var eins og barið væri í stein, og sögðu að enginn hefði þekkt það illa frá því *góða*. (EirÓl., 226); ^{s19} ekkert var sparað til að frelsa hann, ... en það var sama sem að berja í steininn. (2Íð. I, 54).
berja ofan af fyrir e-u: *vinna (hörðum höndum)* fyrir e-u ^{m19} Enn er eg að reyna ^{FI} að berja ofan af sjálfur fyrir mínu vesæla lífi. (BóluHj. V, 239).
berja ofan af fyrir e-m/sér: *vinna (hörðum höndum)* fyrir *lífsframsæri e-s/sínu* ^{s19} móð- ^{FI} irin barði ofan af fyrir hinu [ɔ: barninu] um sumarið. (FrEggFylg. I, 214); ^{s19} ráðalaus var hann með öllu að berja ofan af fyrir sér. (FrEggFylg. II, 294); ^{s19} fremur til að berja ofan af fyrir sér en til bóknáms. (SGStBR. IV, 203).
berja um e-ð: berja um bresti(na) a. *slá* ^{e†} í bresti(na) til að *dylja* þá ^{m18} at berja ^{akýring} umm bresti, *propiè fractures in ferro*, vel aliqvo alio duro metallo, malleo complanare. (JÓGrvOb.); b. *afsaka e. breiða yfir ágalla e-rs* ^{m18} at berja umm bresti, ... *nævos* ^{akýring} alicujus emendare (JÓGrvOb.).
berja upp: *knýja dyra* ^{m20} barði upp á ^{C†} Bessastöðum í vökulok. (JBjörnJómf., 54).
berja upp á: *knýja dyra* ^{m19} munud þér, sem fyrir utan standid, taka að berja uppá og segja: lúk þú upp fyrir oss, Herra. (Lúk. 13, 25 (1841)); ^{s19} Maður ber upp á, ef ekki með kröfum, þá samt alténd með eptirvæntingu, og hvað sér maður þá fyrst, þegar dyrnar ljúkast upp? (Þjóð. 30, 61); ^{s19} kemur John Brown inn þegjandi og ber eigi upp á. (Ísaf. 1894, 83); ^{s20} Þegar tveir ribbaldar börðu upp á hjá okkur. (Vísir. 12/6 1972, 16).
BERJA E-Ð: ■ 1. *slá á e-ð, beina höggum að e-u* ⁿ⁷ Og þijn ohrein Klæde verda laaten ^{AI} j Vatn / þueigen j skarpre Lwt / baren og sleigen og þuætt. (NicSpeg., 590); ^{s8} og þótti

berja

þá sem veðrið berði skipið á allar hliðar. (JÞorkÞjs., 156 (18. öld)); ⁿ⁹ og koddar séu bornir út og bardir vel á sumrum. (SpurnHeil., 48); ^{m19} Þegar þú hefir barið ávextina af þínu oliutré, þá skaltú ei gjöra þar eptirleit. (5Mós. 24, 20 (1841)); ^{m19} *nú veiztu, hvernig hjartað brjóstið ber, / er blóðið logar þar í djúpum sárum. (JHall. I, 134); ^{s19} *Þau [ɔ: skipin] börðu löðrið, langt og skammt, / en lending engri náðu samt. (SGStAnd. II, 432); ⁿ²⁰ Börðu hásetar þá [ɔ: lifrarpokana] öðru hvoru, og var það sú vörn, að skipið fékk aldrei áfall meðan dreif. (Blanda. V, 97); berja *ána/hyllinn „reyna að veiða á stöng“* (Tms.); berja *barrið* „Berja barrið ^{málv.} = að berja lóminn var algengt og þýddi að barma sér.“ (Tms. (Fljótsdalsh.)); berja *bumbu(r) slá á bumbu(r) (í fagnaðarskyni)* ^{gl} ^{m16} Horn var þeytt, en bumba börð. (Pont. ^{börð m16} I, 68); ^{s8} þá voru bardar bumburnar, / og slegin symfónin. (Ífk. V, 138); ^{s19} bumbur voru bardar, turnklukkum hringt. (MelNs. II 1, 64); ⁿ²⁰ Verksmiðjustofnun þessi hefir sæðst ofboð hljóðalaust og engar bumbur verið bardar við fæðingu hennar. (Fjallk. 1903, 157); berja *bumbur sínar fyrir e-u* ^{gl} *halda e-u ákaft fram* ^{m20} hann hóf ... að flytja þá kenningu, sem hún [ɔ: kirkjan] hafði sjálf barið bumbur sínar fyrir um níttján alda skeið. (SnæJVörð., 82); berja e-ð *augum sjá* ^{hl} *e-ð, virða e-ð fyrir sér* ^{m20} Þá biblíu hef ég sjálfur barið augum hér í Dómkirkjunni. (HKLBrekk., 30); ^{m20} munu að visu nokkrir yðar heyrt hafa getið þess lands, þó að fæstir yðar hafi barið það augum. (HKLGerpla., 484); berja *fótastokk(inn) dingla fótunum á hestbaki (til að knýja hestinn áfram)* ^{s19} Eg ^{þjóðh.} hefi heyrt frá barnæsku það lastað sem ljótan óvana, að 'berja fótastokk'. (Bún. 1894, 132); ⁿ²⁰ Hættið þeim ljóta vana, að berja 'fótastokk' og hnýta hestum í taglið. (Alm. 1901, 91); ⁿ²⁰ að telja þann með reiðmönnum ... sem patar, ber fótastokkinn og þaðar úð öllum öngum. (Skírn. 1915, 191); ^{s20} Við héldum áfram að berja fótastokkinn til að flyta förinni. (GuðmHUndljá., 40); berja *gadd(inn) [hestur e. annar fénaður:] stappa í fredna jörð (til að ná e-u til að bíta)* ^{s18} helldr beria [hrossin]

berja

gadd, er menn kalla, edr lemja upp jördina með hófunum. (LFR. VI, 61); **s19** að sjá horað fje ... berja gaddinn. (Ísaf. 1880, 8); **s19** ekki eiga hrossin betra. Þau verða að berja gaddinn, allan veturinn. (Dagskrá. 1897, 331); **m20** Síndist munurinn stundum helzt til mikill, sem var á æfi reiðhestanna og hinna, sem máttu berja gaddinn líknarlausir. (KrPorstBgf. II, 148); **berja hóstann** „Að lemja hóstann og berja hóstann var sagt um rækilegan hósta.“ (Tms. (N.-Þing.)); **berja lóm(ina) kvarta (sifellt)**, **bera sig illa** **s19** þegar hann var búinn að ... berja lómminn út af sjer og þessari ónæðistöðu. (Heimd. 1884, 170); **s19** ***Fólkið** evalt með sinategjum, / sifellt barði lóm. (MJLj. I, 108); **r20** lómurinn er barinn látlaut. (SGStBR. III, 43); **r20** Mér dettur ekki í hug að fara að berja lómminn eða betla fyrir Jón. (Ægir. 1924, 51); **r20** að þýzka togaraúterðin er sem stendur í hinum mesta vanda ... enda ber hún óspart lómminn og hrópar á hjálp. (Ægir. 1932, 283); **m20** enda er það eigi eiður Íslendinga að berja lómminn framan í erlenda menn. (Grímaný. II, 217); **berja nestið vera í andarslitrunum, vera að dauða kominn** **s19** orðtækið að berja nestið, sem haft er enn í dag um þá, er berjast í andarslitrunum. (SGuðmForng. I, 50); **s19** því eftir útliti og athöfnum manna erlendis sýnist skipaúterð vor eiga skamt eftir til að berja nestið. (Bjarki. 1898, 22); **m20** eftir þann tíma fer ég að berja nestið. (Rauðsk. IV, 42); **m20** Um þann sem lá banaleguna var sagt: já hann er nú að berja nestið auminginn. (HKLBrekk., 66); **m20** Ég á gott að vera gamall og eiga ekki eftir nema berja nestið. (EyGuðmPabbi., 254); **m20** Í dymbilvikunni flaug það fyrir að gamli maðurinn í Gljúfrum mundi nú vera að berja nestið. (HKLHeimal. II, 319); **m20** Þannig lá hún mánuðum saman og barði nestið, og var því líkast sem hún gæti ekki skilið við. (GJPjs. I, 68); „Að berja nestið. Ég heyrði þetta oft sagt þegar ég var að alast upp fyrir norðan. Það var algengt að hafa harðfisk í nesti, og oft var það síðasta verk þess sem lagði af stað í ferðalag, t.d. göngur, að berja harðfisk í nesti. Ég held allir hafi skilið orðasambandið út frá

málv.

b1 málv.

málv.

akfyring

berja

þessu.“ (Tms. (Norðurl.)); **berja nestið sitt vera í andarslitrunum, vera að dauða kominn** „Austur í Landbroti var alltaf sagt: berja nestið sitt, en ekki berja nestið eða berja (eér) í nestið.“ (Tms. (V.-Skaft.)). ■ **2. beina e-u harkalega (í e-a stefnu)** **s19** **r20** * Íð enska gull skal fúna fyrr / en frelsisþrá sé börð á dyr. (SGStAnd. I, 546); **r20** Heljarvegurinn og vígða moldin eru uppðiktur til að berja svolítill dramatísk áhrif inni kvæðið. (ÞórbPEdda., 112); **m20** Sigrar Sverris voru sem hamarshögg á hamarshögg ofan og börðu þá trú inn í hugakot almennings, að hann væri réttborinn til ríkis. (ÁPálsVið., 320); **m20** Já; hann hafði barið óvissuna og kvíðann úr líkama hennar og eál. (HKLSjffólk., 362). ■ **3. mylja e. mylja e-ð með barefli** **r18** Þeir forsorga sinn kvikfjenað mest af beinum, sem þeir með sleggju berja um veturinn, en gefa ei meir af heyi en vel til jörturs. (Jarðab. X, 316); **s18** [taðið] vard ei tækt fyrrenn brunned var under því, þá var það bared. (MKetHest., 33); **m19** þegar barin var mylja á velli fannst hnífurinn í einu hlassinu. (JÁÞj2. III, 373); **s19** Í öðrum löndum er aldrei tíðkað að berja áburðinn á vorin. (NF. XXX, 73); **s19** barinn [þ: áburðurinn] á vorum og rutt áburðinum. (Austurl. I, 111 (1874)); **s19** Ef tveir berja sama hlasið ... og klárurnar slást saman. (Huld. II, 151); **s19** Þeir [þ: líkmenn] mættu opt ... berja klaka hálfan dag. (Ísaf. 1879, viðauki, 26); **r20** Áburðurinn var barinn með kvíslum og klárum. (FJÞjóðh., 364); **m20** svo var mörinn, sem þá var innan í bjórnum, barinn með sleggju á fiskasteininum eða börðusteininum, sem var á hverjum bæ. (Breiðdæla., 84); **m20** Þarna var mörinn barinn eins og harður fiskur þangað til hann var orðinn svo mulinn, að líkast var mjöli. (Breiðdæla., 84); **m20** Hann stendur með klárana sína á vellinum og ber taðið í heimsku. (HKLSjffólk., 345); **s20** Nú hófst vökuvinnan. Þá voru rakaðar gærur, tálgaður mör eða barinn. (ÁÓlaAld., 52); **berja fisk** **m16** ath berja fisk suo sem vid þyrfti á þuj bui. (DI. XIII, 293 (1558)); **m17** *Feginn heldur fiskinn vil ég berja. (HPSkv. II, 407); **r18** Kvöð var engin nema berja fisk á etaðnum. (Jarðab. V, 136); **m18**

b1

málv.

G1

börð

s19r20

B1

þjóðh.

þjóðh.

þjóðh.

þjóðh.

þjóðh.

þjóðh.

þjóðh.

málfr.

berja

berja

adsciscit Dativum instrumenti et Accusativum
 objecti ... ut: at beria fiskinn sleggjuinni.
 (JÓGrvOb.); *m19* Lýist fiskr ef leingi er barinn. málsh.
 (GJ., 209); *m19* var hann látinn berja fisk.
 (JÁPj. II, 441); *r20* Loka þurfti að berja í nestið þjóðh.
 góðan harðfisk, baka kökur og pottbrauð, gera
 ost og sjóða fornkjöt, sem þá var venjulega
 reykt, hangið kjöt svo feitt sem kostur var
 á. (Skírn. 1931, 66). ■ 4. *róa* (*kröftuglega*) á
 móti *e-u* *m19* *eldharðan börðum austan vind,
 / upp eftir náðum. (SBrLj. I, 103); *m19* Þeir
 eiga ljótan landsynninginn að berja. (Ísl. 2,
 69); *m19* *Þungt er útnyrðinga lífs að berja.
 (GThLj. I, 6); *r20* að lemja og berja harðan
 mótvind allan daginn með árum. (Ægir. 1907,
 49). ■ 5. *slá* [*gras*] (*við óhagotæð skilyrði*) Dl
s19 Þegar svo líður að slættinum mega bændr
 leigja verkamenn til að berja af þúfunum in fáu
 strá. (Skuld. 1880 nr. 125, 255); *s20* Ekki munu
 menn ávallt hafa farið fúsir frá slættinum
 heima til að berja þúfurnar prestsins. (Múlaþ.
 1969, 110). Ei

berja e-ð áfram: berja e-ð blákalt áfram
knýja e-ð fram *m19* Vér erum komnir hér á il
 þing til þess, að berja hlutina blákalt áfram.
 (Alþ. 1855, 662).

berja e-ð fram: ■ 1. *halda e-u* (*ákraft*) *fram*,
stadhæfa e-ð *m19* En ef prestastéttin yfir höfuð Hl
 að tala er svo fátæk í samanburði við alþýðu,
 sem sumir eru að berja fram, þá... (Alþ. 1849,
 401); *r20* En þetta er barið fram án nokkurs
 samanburðar við önnur lönd og aðrar þjóðir.
 (Arnf., 129); *r20* ég er ekki vanur að berja
 fram neina bölvada vitleysu. (MagnStefBréf.,
 88); **berja e-ð blákalt fram a.** *halda e-u* ij
óhikað fram *m19* Eg álit nú að visu óþarft að
 svara því marga, sem barið hefur verið fram
 blákalt á móti nefndarálitinu. (Alþ. 1855, 424);
m19 lækningamennirnir berja það fram blákalt,
 að kláðinn sje innlendur. (Norðri. 1858, 65);
m19 Allt fyrir það barði hann lygina blákalt
 fram. (Pús. I, 341); *m19* þegar skynsamir
 menn berja fram meiningar sínar blákaldar
 ástæðulítið. (LKrVestl. II 1, 59 (1846)); *m19* að
 berja aðra eins vitleysu blákalt fram. (Ísl. 2,
 16); *s19* Herra Jón Ólafsson barði það blákalt
 fram, að spítalagjalðið af síld þeirri, sem
 síðastliðið ár (1880) aflaðist hjer við land, muni

nema 25.000 kr. (Skuld. 1882, 2); *s19* sem nú
 berja það blákalt fram, að kláðinn sé upprætt.
 (Skuld. 1878, 91); *s19* Þau [s: vísindin] berja
 það fram blákalt að tvisvar tveir séu fjórir
 hvernig sem við látum. (Sunnf. II, 5); *s19* Það
 dugar ekkert að berja það blákalt fram ...
 að uppástungur í þessa eða aðrar áttir, sjeu
 rangar. (Dagskrá. 1897, 226); *b.* *knýja e-ð fram*
m19 hvad órýmlegt það væri sem þeir vildu
 berja fram blákalt. (Snp. I, 74); *m19* þeir vilja
 berja það fram blákalt með lögum. (Norðurf.
 II, 71); *m19* það getur opt verið, að menn vilji
 hleypta breytingaratkvæðum til umræðu, og
 berja þau fram bláköld. (Tíðþjóf., 73). ■ 2. *ná*
e-u fram með hörku *m19* Eg ætla samt ekki að Gf
 vera að berja fram þessa uppástúngu okkar,
 ef þingið sér eitthvert annað ráð betra. (Alþ.
 1855, 907); *s19* Hefði jeg ... viljað berja fram,
 að ummæli mín í fundarboðinu skyldu gilda.
 (Ísaf. 1888, 210).
berja e-ð inn í e-n: *beita hörku til að*
lata e-n læra e-ð *r20* þessari borg er lýst í Gf
 landsfræði minni (sem er sú beita landsfræði
 á íslenzku, eins og eg hefi sagt, því það dugir
 ekki annað en berja það inn í þá). (Arnf., 134);
r20 það sem hann kunni, og það var mikið,
 barði hann inn í okkur. (Skírn. 1923, 72).

berja e-ð í e-ð: *berja augun í e-ð verða* hJ
starsýnt á e-ð *m19* Bretar börðu helzt augun í
 liðsending Napóleons. (Ísl. 1, 101).

berja e-ð í gegn: *knýja e-ð fram* *m20* sem Gf
 ráðherrann hafði á sínum tíma lofað þessu
 plássi og síðan barið í gegn á alþingi. (HKLSj-
 fólk., 454).

berja e-ð niður: *kveða e-ð niður með*
hörku *m19* að ef slíkar meiningar ekki eru Gf
 barðar niður hjá almúga. (BThLj. II, 193);
m19 þóktust sumir finna reykjarlykt, en aðrir
 börðu það niður. (JÁPj. II, 275); **berja e-ð**
blákalt niður *m20* en allt tal hennar um það ij
 barði karl blákalt niður. (PTEyfs. I, 35).

berja e-ð saman: ■ 1. *slá á e-ð svo að það*
þjappast saman *r20* Sé steypa vel barin saman, Aj
 getur steinninn stadið án þess að skaddast.
 (Bún. 1903, 297); *m20* Þegar fer að hækka
 í tunnunni, er gott að berja kjötið saman
 með sleggju. (JSigMatr., 64). ■ 2. *smíða e-ð*
(af vanefnum) *m19* Þegar einhver smíðisgripur

berja

berja

er barinn saman að handa hófi. (BúnSuð. I, 142); m20 að kunnáttulitir menn væru án eftirlits látnir berja saman fljótlendi líkkistur. (GGSkút. II, 93). ■ 3. *semja e-ð* (með *erfidismunum*) s18 að samanberia fa-einar II Sorgarvisur í minningu þeirra ... Hiona. (OOlDraum. A, 2r); m19 *jeg hef / drukkið í dag, svo alt snýst ótt í hring / á meðan þetta ber jeg saman stef. (GThLj. I, 203); m20 sem ég var búinn að berja saman hugðnæman stúf [∴ ræðustúf] rennur lestin inn á brautarstöðina. (ThVilhjGerv., 30).

berja e-ð upp: ■ 1. *losa um [klakahrönn e. snjóskaf]* r20 Fjara er borin í hús, 'barðir upp móðarnir' og fluttir í hús. (SafnF. III, 118); m20 í hæstu flóðhrönn var hann að berja upp freðinn þarakamp fyrir sauði sína. (HéraðsBgf. II, 160). ■ 2. *safna [fé] með harðneskju* m20 Hansen þessi ... hafði verið á snöpum úti um lönd að berja upp fé til slíkrar útgerðar. (ÁJakKast., 159); m20 Það er alltaf hægt að berja upp peninga. (IGÞorstLand., 179).

berja e-ð úr e-m: *kveða [tilt. skodun e. hátterni e-s] niður* m19 Bóndi var einarður maður, og ber þetta úr fólki. (JÁÞj. I, 391); s19 Það er svo eðlilegt og sjálfsagt, að ótrúlegt er, að það verði nokkurn tíma úr þjóðinni barið. (Ísaf. 1887, 143).

berja e-ð út: *fletja út [deig]* s19 síðan skal berja það [∴ deigið] út með kefli, og brjóta það oft saman og berja það út í hvert skifti. (EJónssKvenn., 185).

BERJA E-N: *slá e-n, ráðast að e-m með höggum/barsmíð* m16 bördu hann með hnefum / enn adrer gafu pustra í hans andlit. (Matt. 26, 67 (OG)); m16 gripinn / bundinn oc bardur / spyttur oc spieadur / eirnin pustradur. (CorvPass. A, IIIv); m16 erum klædfaer og verdum hnefum bardir. (1Kor. 4, 11 (OG)); m16 framselldi Iesum suipum bardan. (Mark. 15, 15 (OG)); s16 Þa tooku nockrer að spijta a hann, i hanss Asioonu, og bördu hann með Knefum. (Eintal., 173); m17 Beria skal Barn til Asta. (JRúgm. 46); m17 *innlendir barnir / þó öngvar fá varnir, / þeir ofríki líða. (HPSkv. II, 354); s17 Eingenn er sá barenn, sem Húsbóndans Skipan giörer.

(GÓlThes., 760); m18 berja skal barn til aastar. (JÓGrvOb.); m18 adsciscit Dativum instrumenti et Accusativum objecti ... ut: ... at beria mann griooti. (JÓGrvOb.); m18 at beria mann með lurkum, keyrum og Svipum. (JÓGrvOb.); r19 Sá er enginn barinn, sem húsbóndans skipan gjörir. (GJ., 280); r19 Þann er ei vandt að verja, sem enginn vill berja. (GJ., 390); r19 Þvi veldr þrjózka þræls að hann er barinn. (GJ., 417); s19 hún vissi sem var, að faðir sinn mundi ekki trúa sér og berja sig eins og harðan fisk í þokkabót. (ÓDavÞj. III, 376); fm20 Hún vissi dæmi til að hrútar höfðu barið fjármenn til örkumla og hestar slíkt hið sama. (GFrRit. III, 290); m20 þetta er meinleysismaður, ég hef aldrei vitað hann berja gamalmenni. (HKLSjfolk., 294); m20 ekki skildust honum fyrirskipanirnar að heldur þótt hann væri barður. (HKLÍsl., 185); m20 barðir af meistaranum en skútyrtir af sveinum. (HKLHljm., 20); m20 Reyndi hann [∴ hrúturinn] ekkert að slíta sig lausan, bara að berja mig, svo var skapið mikið. (SkaftÞjs., 172); s20 Það var lengi hefð á skútum, ef hann var tregur, að berja kokkinn. Þá fór alltaf að fiskast betur. (JÁrnVeturnóttak., 45); *berja e-n augum sjá e-n, virða e-n fyrir sér* m20 og hver er hann barði augum þá fraus honum blóð í æðum. (GrÞjóðs., 58); *berja e-n brigslum dlasa e-m harkalega* r20 og mólflokkarnir börðu hann lálaust brigslum. (Rétlur. 1917 I, 16); m20 *Þó engan vilji ég brigzlum berja / beinum dugar ekki að verja / gamlan þaðan kominn kvitt. (JGÓISög. 1938², 71); *berja e-n sundur og saman* s19 Þýzkir börðu þá sundr og saman, tóku yfir 10 þúsundir fanga. (Þjóð. 23, 34); *berja hrúta* „Tekið var báðum höndum um bita á milli sperra í baðstofu, þannig að fingurgómarnir sneru fram að andlitinu. Síðan átti að setja sig í hnút, þannig að hnén snertu bitann. Þetta átti svo að endurtaka án þess að láta fæturna koma í gólf. Fæstir gátu þetta nema 2-5 sinnum og afbragð þótti að geta barið 10 hrúta (eða 10 sinnum hrút) eða fleiri.“ (Tms. (S.-Þing.)); m20 Og fest gat kann höndum sínum upp um bita og 'barið hrúta', þótt hvortveggja þetta þætti með ólíkindum með svo örkumlaðan mann. (Grímaný. II, 84).

málsh.

málfr.

málsh.

málsh.

málsh.

barður

m20

þjóðh.

h]

þjóðh.

skýring

A]

G]

G]

A]

A]

barður

m16

barðan

m16

málsh.

barnir

m17

málsh.

berja

berja

berja e-n frá sér: „Ekki máttum við sveifla bandspotta eða spýtu í kringum okkur því þá 'börðum við frá okkur engla'." (Tms. (Árn.)).

berja e-n niður: slá e-n svo að hann fellur fm20 Ég áleit þá, og trúi því enn, að mennirnir, sem hjálpuðu mér upp úr sjónum, hafi verið sömu mennirnir, sem börðu mig niður á gótnni. (IndEinSéð., 169).

BERJA SIG: ■ 1. [fugl:] blaka vængjunum fm20 Rjúpan flaug af í stýggara lagi og barði sig aumkunarlega, þaut eftir kvíabólsláttinum eins og vængbrotin væri. (GFrRit. II, 226). ■ 2. berja sig utan slá ávítandi á líkama sinn s19 fólkið barði sig utan fyrir vitleysuna og innvortis nagandi kvöl og skömm fyrir þessa athöfn. (EirÓl., 211).

BERJA E-U: slá e. beina e-u harkalega [í e-u stefnu] m19 sat þar þegjandi á kistunni og barði hælunum í hliðina. (JThSk. I, 56); s19 slóst hún upp á hana með skapraunarorðum, þreif af henni bogann og barði honum glottandi um eyru henni. (StollGoð., 40); r20 Þeir [3: ungarnir] börðu vænglúrunum í vatnaskorpuna. (JTrRit. I, 275); berja bægalunum þrjótaat e. þjósnast áfram m19 Þar er lýst þrjótinum, sem einlæggt ber bæxlunum, og hirðir ekkert um náttúruna. (Nordri. 1856, 53); s19 jeg, sem nú er að berja bækslunum fyrir lífi mínu og minna. (Þjóð. 27, 117); berja e-u í vænginn afsaka sig með e-u m19 En sé hann svo ófyrirleitinn, að ljóstra upp ást minni, þá ber ég því í vænginn, að ég hafi talað svona við hann. (Þús. I, 49); m19 Nú skal ég sjá, hverju þú ber í vænginn, mælti hún. (Þús. I, 119); r20 Þú hefir alt af barið einhverju í vænginn. (EHKv-Rit. V, 189); berja höfðinu við steininn ætla að beygja sig fyrir staðreyndum s17 Illt er að berja Höfðenu við Steinenn. (GÓlThes., 1825); s17 Hardt er að berja Höfðenu við Steinenn. (GÓlThes., 1446); r19 Bágt er að berja höfðinu við steininn. (GJ., 42); r19 Ad mótmæla honum mundi því verða að berja höfðinu við steininn. (Klp. VII, 69); s19r20 að stjórnin ... berji ekki höfðinu við steininn gegn því, sem sanngjarnar kröfur heimta. (JsJsRit. III, 270).

berja e-u fram: halda e-u (ákaft) fram, staðhæfa e-ð s19 Sjer sýndist ... hæpið að

A1
þjóðtrú

A1

A1

ft

málsh.

málsh.

málsh.

H1

berja einhverju fram með ofurkappi, í staðinn fyrir með skynsemi og sönnunum. (Ísaf. 1879 viðauki, 36); r20 Hann [3: Teitur] er ekki söguleikur, og það er ónákvæmni að berja því fram þvert ofan í yfirlýsingu mína í athugasemdunum. (JTrRit. VIII, 467).

berja e-u í e-ð: berja augum í e-ð verða h1 starsýnt á e-ð m19 lýtur samningurinn að ýmsu, er þau munu berja augum í. (Skírn. 1863, 59); s19 hafa þeir menn komizt á þingið er lengi hafa barið augum í svo mörg lagalyti. (Skírn. 1868, 159); s19 en börðu hins vegar augum í kostnaðinn og þær áþyngdir, er af því hlytu að rísa. (Skírn. 1871, 174).

berja e-u niður: breiða yfir e-ð m17 eingenn skyllde draga Fiður yfer Synder sijnar / beria þeim niðr eda laata sier ljítid til þeirra finnast. (FörstSkrift. G, VIIIv).

berja e-u við: færa e-ð fram sem afsökun (fyrir e-u) m16 kappsemin tija at kenna Gudz ord heimtíz at predikorum / svo at einginn meige þui vid beria. (CorvPost. II, 62r); s16 Nu so ad eingin þurfe þessu hier epter vid ad beria. (DietrPass. A, IIr); s17 Sumer beria því vid / ad þeir hafe laangann Kyrkiuev. (DilherrPost. A, IIIr); m18 at berja einhveriu vid, causari aliqvíd, vel culpam in rem qvadam rejicere, causa qvadam prætensa et excogitata semet excusare, vel à crimine qvodam purgare. ... at berja vid faataekt edur heilsu veiki. (JÓGrvOb.); s18 því hvörugr þeirra þurfti skulldum vid at beria. (LFR. IV, 44); r19 oc var því vidbarid at bændr hefði fyrir þá sök skorast undann skattgialdi. (EapÁrb. III, 31); m19 Þó hann berði því við, að hjá sér væri mikill gullskortur. (Felsenb., 350); m19 Sumir berja því við, að þeir séu hræddir. (ÁrsrÞór. II, 39); m19 Því er opt barið við að menn þurfi að hafa brennivín til að hressa sig á. (NF. III, 130); m19 en hann barði við heilsulasleik sínum. (Þús. I, 4); s19 og þó sendi jeg þinginu 10 exemplör, svo því verður ekki barið við, að gengið hafi verið fram hjá þinginu. (Ísaf. 1891, 261); s19 allt af er því við barið, að ekkert verði gert fyrir peningaleysi. (Þjóð. 34, 76); s19 Sumir kunna að berja því við, að sökum hardæris og óárunar sé tíminn nú illa valinn til slíks fyrirtækis.

berja

berja

(Suðri. 1885, 83); ^{s19} Menn munu, ef til vill, berja því við, að ekki sé það hugsandi, að sjómenn vorir geti synt neitt í skinnklæðum. (Suðri. 1886, 134); ^{s19} Því er einatt við barið, að nautn áfengisdrykkja sje því nær almenn í öllum löndum. (ÍslGT. VI, 134); ^{s19} Þó að fjeleysi megí ef til vill við berja, ... þá er ekki hægt að kenna því um. (TímUpp. 1891, 65); ^{s19} Karlinn barði bæði við kunnáttu- og hugleysi sínu. (FrEggFylg. I, 94); ^{r20} Því er barið við, að vér séum svo fátækir, vér getum ekki farið að dæmi stórþjóðanna í þessu efni. (Fjallk. 1901, 23-1); ^{r20} Hörmangarar hættu að láta skip sigla hingað 1745, börðu því við, að höfnin væri að fyllast af sandi. (Ægir. 1929, 92); ^{r20} Kuldanum er mest barið við og er það nokkur ástæða. (Arnf., 109); ^{r20} Barið væri við peningaleysi og verkfæraleyzi. (Bún. 1902, 251); ^{m20} barði [hann] því við, að heilsa sín myndi ekki þola loftslagsviðbrigðin. (Sagafsl6., 310); ^{m20} hinir flokkarnir börðu þá við tímaþröng vegna kosningaundirbúnings. (GBenSaga., 158); (Tms. (Skagaf.)).

berja e-m um e-ð: bregða e-m um skort á e-u ^{m19} [hann] taldi á því öll vankvæði, og barði félaginu og stofnuninni um alla hæfileika til slíks. (Þjóð. 1853, 47).

BERJA SÉR: ■ 1. *slá sig utan (til að fá í sig hita)* ^{m18} at beria sier til hita, semet ipsam calefaciendi causa verberare. (JÓGrvOb.); ^{s19} menn þar inni voru að hrista og stappa af sér anjóiinn og berja sér. (EirÓl., 47); ^{s19r20} *Svo brauzt jeg upp í bræði í norðankóf / að berja mér og stappa niður fótum. (ÞEriRit. II, 186); ^{m20} gengu [þeir] um gólf á sandinum og börðu sér til þess að halda á sér hita. (Blanda. VIII, 299); ^{m20} Húskarlar þessir báru sig heldur krokulega og börðu sér mjög, milli þess sem þeir bundu baggana. (ThFrVer., 462); ^{m20} Hann ber sér og ekur af kulda, klípur til skiptis stofugriðkuna og eldabuskuna. (TajakovMað., 33); „Nokkur húsráð til þess að hita sér á höndum: að vinda loppungana, hræra flautir, fara í lúsaham, slá svensk, berja sér duglega.“ (Tms. (Rang.)). ■ 2. „Staðan bein, fótum lyft sitt á hvað í lárétta stellingu frá mjöðm til hnés, en beygja um hnélið með sljóu horni. Meðan staðið er í

vinstri fót er reynt að slá lófum saman undir hnésbót hægri fótar, skipt um fót og farið eins að. Ekki var færst úr stað, en hreyfing þess fótar sem staðið var í hverju sinni þurfti að vera létt og fjaðrandi, en ekki þunglamaleg.“ (Tms. (Eyjaf.)). ■ 3. „Standa uppréttur, sveifla höndum eins langt aftur fyrir bak og unnt er, lófum skellt saman. Sömu leiðis fram fyrir sig, lófum skellt saman; skarplegar hreyfingar, öndun með nefi.“ (Tms. (Eyjaf.)). ■ 4. „Standa uppréttur, berja höndum saman framan á brjósti í kroes, svo langt að lófar nemi við axlir. Þetta skal gera skarplega og standa á öndinni meðan lotan varir.“ (Tms. (Eyjaf.)). ■ 5. *kvarta (um búagan hag e. búgt ástand), kveinka sér* ^{m17} *Ei mun bót að berja sér, / bernskan hefur sinn máta. (HPFlór. XVI, 6); ^{m18} Nú hefir hann nokkra stund gripið til þess ráðs að berja sér aumkunarlega. (JÞorkÆf. II, 152 (1758)); ^{m18} Ad beria sier. Penuriam conqveri, paupertatem exaggerare. (JÁLbs2244to., 93); ^{s18r19} *Margir kvarta, margir raupa, / Margir berja sér. (JHjaltTíð., 128); ^{r19} Það eru ekki búmenn, sem ekki kunna að berja sér. (GJ., 376); ^{r19} Þú veizt, að ekki er aldeilis óhætt að reida sig á það sem búmenn segja, því sagt er þeir berjji sér öðrum fremur. (BiskGörð., 9 (1811)).

berja sér í e-ð: berja sér í nestið vera í andarslitrunum, vera að dauða kominn ^{m20} að loksins væri Ormur gamli á Grjótlæk farinn að berja sér í nestið. (GDanBolafl. II, 56); Að berja sér í nestið. Það mun lítið vera notað nú til dags. Eitt sinn heyrði ég örmu mína tala um unga menn, sem komu frá sjóróðrum heim til sín upp í Hreppa, og voru þá með hósta. Sagði þá fólk, að þeir væru farnir að berja sér í nestið, og skildist mér þá, að átt hafi verið við hóstann, sem talinn var banvænn enda dóu þeir úr berklum litlu síðar. (Tms. (Árn.)); (Tms. (Árn., Mýr., Skagaf., S.-Þing.)).

berja sér niður: kvarta, þera sig illa ^{m18} at beria sier nidr, lamentari, seu præ moestitia semet ipsam terræ allidere. (JÓGrvOb.); ^{s18} Eg ber mer mer nidr, — lamento. (HFLbs99fol., 192).

berja sér um e-ð: ■ 1. *kvarta yfir e-u* ^{r17} A meðan þeir Ogudlegu eru að telja sier þessar

AJ
þjóðh.
skýring

AJ
þjóðh.
skýring

J1

skýring

málsh.

AJ
skýring

b1

málv.

þjóðh.

málv.

J1

skýring

AJ
þjóðh.
skýring

J1

berja

berja

Tölur og beria sier um þeirra Idranarleyse. (NicSpeg., 667); n18 Kann sa ad beria sier umm Armood. (VidPost. I, 329); m18 at beria sier umm nockut, alicujus causa qviritari. (JÓGrvOb.); n19 ad vér skulum berja ockur og barma um peningaleysi. (Árm. III, 115); m19 þykir landið vera svo gæðalítið, og eru því allt af ad berja sjer um fátækt. (Þjóð. 1648, 6). ■ 2. *kvarta yfir skorti á e-u* s18 Um þá síðari [þ: þekkingu] þurfum vér ecki svo sérlega ad berja oss. (MartEðl., 92v); s18f19 um allt Sudurland ... þarf qvennfólk ecki ad berja sér um hreyfingu. (JPétLækn., 73); n19 þá Sigurður ... vildi kaupa sjer kot og barði sjer um peninga til þess. (Ldsyrd. III, 264 (1828)).

HANN BER:

hann ber á e-u: hann ber á blikunni „getur líka hvesst aðeins, og er þá sagt að hann berji á blikunni eða blási þetta af sér.“ (Tms. (Dal.)).

HANN BER E-D:

hann ber e-ð í sig: hann er að berja í sig hláku/blota „Talað var um að hann væri að berja í sig hláku eða blota, er veðurbreyting í þá átt var í aðsigi.“ (Tms. (Borgarf. v.)); hann er að berja í sig lin það er að draga úr frosti m20 Nú fer hann bráðum að berja í sig lin, sagði konan. (HKLSjfélk., 249); m20 Hann er að berja í sig lin. (HMatthVeð., 87); „Ef verið hafði ótíð, frost og hagleysa, en fór að draga úr frosti var sagt: Hann er að berja í sig lin.“ (Tms. (V.-Skaft. (Árn., A.-Barð.))).

HANN BER SIG: hann ber sig í lin „það dregur úr frosti“ (Tms. (V.-Skaft.)); hann er að berja sig upp í hláku þíðviðri er í aðsigi eftir kuldakast (Tms. (Norðurl., Hnapp.)).

BERJAST: ■ 1. *heyja bardaga e. baráttu* m16 þu gudz madr ... berst godre barattu truarinnar / hondla suo eilíft líf. (1Tím. 6, 12 (OG)); s17 Eg hefe barest eina goda Barattu. (GÞorlPost. I Rr, IVr); n19 Betri er sá sem berst, enn hinn sem óþrífst. (GJ., 52); m19 Sá fær litlu afkastad, sem einsamall er að bjástra og berjast. (ÁrsrÞór. I, 4); m19 Ég er að berjast þetta einn og hef of lítið að styðjast við. (JHall. II, 27); m20 Nú á dögum er bara barist úti loftið af eintómum bjánaskap og þrjósku. (HKLSjfélk., 370); **berjandiak og bölvandiak** m20 að hafa hrútinn Séra Guðmund og bróður

hans í krónni hinumegin við flórinn, berjandiak og bölvandiak alla nóttina. (HKLSjfélk., 179); **berjast eins og ljón** m20 Konungshugurinn hefur það til að leggja sig í lífsháska, þegar engin von er um undankomu, enúast þá öndverður gegn ofurefli og berjast þá eins og ljón. (GFrRit. VI, 401); **berjast í bökkuum a. eiga í erfíðleikum fjárhagslega** m19 Þó berst bóndi ... í bökkuum í öllum meðalárum. (Þjóð. 9, 10); s19 Þegar maðr verðr að berjast í bökkuum til að hafa af fyrir ómegð sinni. (Þjóð. 35, 115); m20 Alla ævi barðist hann í bökkuum, enda fá-dæma ráðlaus í fjármálum. (BergJ Mann., 74); m20 Leingi hefur Þjóðviljinn barizt í bökkuum og berst enn. (HKLSjhl., 252); **b. [viðureign:] standa því sem næst jafnt** m18 stryded bardest i bökkuum. Vario. (ancipiti) Marte pugnatum est. (JÁLb2244to., 999); s19 er svo að sjá ... sem þar á sléttunum hafi barizt í bökkuum ófríðurinn af beggja hálfu. (Þjóð. 29, 113); **berjast í vök eiga í erfíðleikum** r20 *Hýstu aldrei þinn harm. Það er best. / Að heiman, út, ef þú berst í vök. (EBenLj. II, 249). ■ 2. *[tveir e. fleiri innbyrðis:] heyja bardaga e. baráttu* m19 við ... börðustum fyrir utan laufskálann. (Felsenb., 34); r20 Það veit líka á úrkomu, þegar hrafnar fljúgast á og berjast, en á þurt veður, ef þeim kemur vel saman og þeir kvaka á fluginu. (SPórVeð., 65); m20 Þær voru að berjast margar og voru reidar. ... Það veit á hvaseviðri, þegar saud-skepurnar láta svona í kyrru veðri. (GFrRit. II, 271); s20 Tarfarnir berjast miskunnarlaust allan fengitímann. (JÁrnVetarnóttak., 139). ■ 3. *brjótast áfram* m20 hlífðarklæddir menn börðust út í myrkrið með smíðatól, ljósaker og kaðla. (Andv. 1960, 234). ■ 4. *hreyfast ákaft e. slást til* m17 *hiartad bardest i brioste heitt, / bæde var líf og salinn þreytt. (HPPass. II, 12); m19 hjartað barðist ekki af ekka. (JThSk. I, 11); s19 *Hið blakka hár hans berst um stafn / sem berji vængjum úfinn hrafn. (MJÞ-Leik., 53); s19r20 Klettarnir næst fossinum eru með dökkri gljáandi skán, þar sem vatnið hefir barist um þá. (ÞThFerð. I, 376); **byltandiak og berjandiak** s19r20 Já, nema skáldið sé eins og örkin gamla, byltandiak og berjandiak í brimróti veraldarflóðsins, umfaðm-

berja

andisk og innigeymandisk allar skepnur illar og góðar. (MJBriHH., 16). ■ 5. vera laminn A1
 19 Lauf bardist burt af ekógum [v: í haglhrið]. (Þjóð. 27, 97). m20 missti hann hrúta tvo af steinkasti, eða þeir börðust til dauða. (Vfsagn. III, 308).
 berjast af: komast af 19 hefi jeg ekki þurft mikið að brúka hana [v: reikningslist] um dagana, jeg hefi einhverveginn barist af án þess. (Nf. XVIII, 9).
 berjast á: takast á m20 Þar er auðsénn mikill K1 vindhraði, og tvær áttir berjast á. (Náttúrufr. 1953, 191).
 berjast á e-ð: ráðast á e-ð, heyja bardaga til að ná e-u 16 Sem loab bardist nu a Borgena. K1 (2Sam. 11, 16 (GP)); 16 hann ... seltist vm Samariam / og bardest a Borgena. (1Kong. 20, 1 (GP)); 19 svo að þeir gátu farið að berjast á kastalann. (Skirn. 1833, 9).
 berjast á móti e-u: beita sér mjög gegn e-u berjast með hnúum og hnefum á móti L1 o1 e-u beita sér af alefli gegn e-u m20 þeir, sem berjast með hnúum og hnefum á móti hlutfallskosningum. (BjBenLand. I, 195).
 berjast fram: komast af, ná að fleyta sér M1 18 og fletir á 10 hr. leigumálum beriaz fram einsamlir. (LFR. IV, 171).
 berjast fram úr e-u: takast á við e-ð og leysa það 19 neitadi þó alltaf að taka við hjálp M1 frá öðrum, og vildi sjálfur berjast fram úr þeim vandræðum. (Fróði. 1885, 201); 19720 Eg bardist fram úr að læra dönsku. (JasRit. II, 126).
 berjast fyrir e-u: beita sér mjög fyrir e-u L1 20 að innlendir menn skuli hafa barist fyrir því með öllum meðölum, að leggja niður landsins peninga stofnun. (Alm. 1903, 66); berjast eins og ljón fyrir e-u m20 Alþýðuflokksforystan m1 berst eins og ljón fyrir þeirri helstefnu, sem leitt hefur til atvinnuleysis. (Réttur. 1951, 11); berjast fyrir e-u með hnúum og hnjám beita o1 sér af alefli fyrir e-u 19 ákvörðun þá, sem hann ... hafði barizt fyrir með hnúum og hnjám. (Þjóð. 36, 54).
 berjast fyrir e-m: heyja baráttu e. leggja mikið á sig í þágu e-s m17 þeim sem berjast L1 fyrir barnafolda sinum með eimd og armædu. (SafnF. XII, 263).

berja

berjast gegn e-u: beita sér mjög gegn e-u L1
 berjast gegn e-u hnúum og hnefum beita o1 sér af alefli gegn e-u 20 Þeir hafa barizt gegn þessu hnúum og hnefum og ótal mörgu öðru. (EHKvEitt., 59 (1905)).
 berjast í e-u: basla við e-ð m17 að berjast j N1 þessum barattusama bwskap. (SafnF. XII, 6).
 berjast í móti e-m: stofna til andstöðu við e-n, beita sér gegn e-m m16 svo at eigi synuzt L1 þier beriazt gudi i moti. (Post. 5, 39 (OG)); 20 Sárast tekur hann það, að Arnljótur skuli hafa barizt í móti sér í þessu máli. (PEÓISig. IV, 103).
 berjast til e-rs: heyja bardaga til að ná e-u K1 m19 að þá gengu Norðmenn opt hraustlega fram, er þeir börðust eigi til krossanna. (Skirn. 1849, 133); 19 Austurríkismenn ... urðu ... að láta af hendi við þá það er þeir höfðu til barizt. (Alm. 1883, 27); 19 Því sannleikrinn er ekki dauðr bókaft; hann er þvert á móti herfang, sem hver einstakr verðr að berjast til. (Nanna. II, 47); 19 að hann hafði i huga að berjast til valda nær sem færi gæfist. (Skuld. 1880 nr. 119, 186).
 berjast um: kreyfast ákaft e. brjótast um O1 m19 Óvinurinn hamaðist, þandi út klærnar, bardist um með vængjunum. (JHall. I, 301); m19 Margir eru farnir að slétta tún sem áður börðust um í þýfinu. (MelBr., 3); m19 hjarta hennar fór að berjast um í brjóstinu af hræðslu. (JThSk. I, 12); berjast um á hæl og hnacka brjótast um af mikilli ákefð e. a1 ofsa m18 at beriazt um á hæl og hnacka, skýring turbulenter se gerere, calcibus et occipite subnixus (JÓGrvOb.); m19 drengur bardist um á hæl og hnacka og orgaði. (JÁÞj2. III, 78); berjast um hnacka og hæl brjótast um af a1 mikilli ákefð e. ofsa 17118 berst eg nu um hnacka og hæl að svara i skyndi. (ÁMTorf., 262).
 berjast um e-ð: heyja innbyrðis bardaga e. baráttu um e-ð 19 menn nærri börðust um K1 að fá þá náð að bera lík hans til grafar. (Nf. XXIII, 51); m20 á sléttunni uppi við Sátuþökul berjast þær um vatnið, Vestari-Jökulsá og Strangakvísl. (PHannÓb., 62).
 berjast undan e-u: brjótast undan e-u O1 20 Og samheldni Bandamanna var sömuleiðis

berja

berja

sterkasti kastalinn, er þeir börðust undan áþján Englendinga og náðu frelsi sínu. (Fjallk. 1902, 15-2).

berjast við e-ð: ■ 1. *basla við e-ð, fást með erfðismunum við e-ð* m18 at berjast vit N1
eitthvad, satagere. (JÓGrvOb.); ■ 18 ad berjast K1
við baráttu, adversis premi. (HFLbs99fol., 213); m19 Í ... 94. bl. ... Þjóðólfs hefir einhver jeg farið að berjast við, að halda uppi svörum fyrir sýslumanninn í Rángárvalla-sýslu. (Þjóð. 1853, 138); ■ 19 Guðbrandur var gáfnadaufur og barðist við lagalærdóm í 12 ár utanlands. (FrEggFylg. I, 17); fm20 að hún ætti að selja sér eyna og vera ekki að berjast við þennan búskap. (Gráskinnahm. II, 76). ■ 2. *eiga í baráttu við e-ð* m18 at berjast við saatkæktina. (JÓGrvOb.); **berjast við skuggann sinn berjast vonlausri baráttu** ■ 19 Hinn heiðraði höf. berst alveg við skuggann sinn, þar sem hann er að bera af sjer athugasemdina. (Ísaf. 1891, 397); **berjast við öndina vera í andarslitrunum** n17 ma sia a þeim sem vid öndena berjast / huorsu þeir þunglega kueliast. (MollMan. I, Ir); m18 Ad Berjast vid öndena. In mortis agone versari, constitutum esse, extrema agere, animam agere. (JÁLbs2244to., 93); ■ 18 vari óróleiki sá lengi, er fylgir andarslitrum, kallaz at hinn siúki beriez vid öndina. (LFR. IX, 187); ■ 19 bardist síðan vid öndina í fullar 15 kluckustundir, og gaf hana loksins upp. (MStSmás., 264); m19 Ef maður lætur ljós smá-drepast, og kvelur það, þá berst maður leingi vid öndina. (JÁPj. II, 550); m19 var eins og hann berðist við öndina og gæti ekki dáíð. (JÁPj. I, 618); ■ 19 vita menn ekki, hversu sárt það er foreldrurum að sjá barn sítt berjast við öndina tífmum saman, opt ár eptir ár. (Þjóð. 39, 10); *eiga við e-ð að berjast eiga við e-ð að etja* n18 Átti hann að berjast við þverúð og þrályndi flestra af hinu eldra fólki. (JHBisk. I, 104); m19 Við þessa ílaungun átti hún leingi að berjast. (JÁPj. II, 113); ■ 19 Pasteur ... átti þó við mikla erfðileika að berjast. (Alm. 1888, 30).

berjast við e-n: *heyja bardaga e. baráttu við e-n* m18 at berjast við mann, certare cum aliqvo, ut in adagio: þar er ei vid blaamenn

at berjast, sem brwdir eiga land ad veria. (JÓGrvOb.); n19 Par er ei við börn að berjast, sem hann er. (GJ., 392); m19 að nefndin í þessu tilliti átti ekki, ef svo má segja, við barn að berjast, þar sem frumvarpið var. (Alþ. 1853, 747). m19 berjast sem haukr við klár. (Sch.); m20 Austan- og vestanvindar eru sjaldan eins hvassir. Þeir berjast oft hvor við annan þannig, að skýin dregur upp frá vestri og koma svo strax aftur frá austri. (LandnIng. I, 15).

ÞAD BERST: ■ 1. **það berst í barnástum með e-um sagt í tilefni af því að ungmenni kljást e. glettast** m20 Látið þið þau eiga sig, það berst bara í barnástum með þeim. (Þvígl. III, 226); ■ 20 Nei, látið þið þau vera. Það berst bara í barnástum með þeim. (StÞórðNú., 116).

■ 2. **það berst í bökkum a. ofkoman er læp,** n1
það tekst nauðmlega að framfleyta sér ■ 19 Í góðu árunum má ekki láta sjer lynda að berjist í bökkum. (Ísaf. 1890, 281); b. *[e-að] stendur því sem næst jafnt, [e-að] stendur enn óútkljáð*

m18 það Berst í böckum. Dubio ancipiti, vario Marte pugnatur. (JÁLbs2244to., 93); m19 Barst lengi í bökkum með hvorumtveggju, unz Svartfellingar rjeðu til meginbardaga hjá þorpi er Duga heitir. (Skirn. 1863, 102); ■ 19 Á þinginu í Washington berst nokkurn veginn í bökkum með þeim, þjóðvaldsmenn eru í meiri hluta í öldungaráðinu, en hinir á fulltrúabinginu. (Skirn. 1876, 160); ■ 19 er sagt, að ... hjer hafi barizt í bökkum, en Rússar hafi þó haldið Bjela. (Ísaf. 1877, 106); ■ 19 Berst í bökkum enn í Tonkin. (Nf. XXII, 114); c. m18 Þat berst í Böckum, adv. hoc

ripas allidit, loqvendi modus de re, qvæ ultro citro, huc et illuc ventilatur et reciprocatur nec effectum sortitur. Metaphora similitudinis, ducta à re qvadam intra ripas rivis fluitante. (JÓGrvOb.); **það berst í bökkum fyrir e-m** n1
afkoma e-s er læp, e-m tekst nauðmlega að framfleyta sér ■ 18 hvorsu mikid, sem ... lausamenn sýnast ad mega ávinna med bralli sínu ... er þó, sem med illann leik berjist í böckum fyrir flestum jafnvel í góðum árum. (MStGAlv. I, 67); ■ 18 Og fyrir þessum berst í böckum. (LFR. V, 72); **það berst í bökkum með e-um vidureign e-ra stendur jafnt,** n1
það gengur hvorki né rekur í vidureign e-ra